

Afrika Birliği'nin Küresel Sistemde Güç Merkezi Olma Hedefi ve "Gündem 2063" Vizyonu

Güngör ŞAHİN * ve Osman Raşid BEYHAN **

Öz

Bu çalışmanın amacı, Afrika Birliği'nin küresel sistemde güç merkezi olma hedefiyle oluşturduğu, elli yıla yayılan gelecek projeksiyonu, Gündem 2063'ü, aşılması gereken engeller bağlamıyla ve Post-Kolonyalizm kuramsal çerçevesiyle değerlendirmektir. Afrika Birliği (AfB), 1957 yılında Gana'nın bağımsızlığını kazanmasıyla hız kazanan dekolonizasyon süreci sırasında ilk olarak Afrika Birliği Örgütü adıyla kurulmuştur. Bağımsızlık mücadelelerinin başarıya ulaşmasında etkin bir rol oynayan örgüt, küresel sistemde arzuladığı yeri edinememiştir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber değişen küresel sistemde, 1999 Sirte Konferansı ile birliğin revize edilmesi kararlaştırılmış; günümüz Afrika Birliği, 2002 yılında Durban Zirvesi'yle beraber faaliyete geçmiştir. Kıtanın zengin doğal kaynakları ve nüfus gücü, Afrika Birliği'nin küresel sistemde arzuladığı rolü edinebilmesi açısından önemli enstrümanlardır. Ancak güvenlik sorunları, terörizm, iklim değişikliği, altyapı eksiklikleri ve nitelikli insan gücünün zayıflığı gibi olumsuz etmenlerin aşılması gerekmektedir. Özellikle Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Anlaşması'nın 1 Ocak 2021 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Gündem 2063 hedefleri ve arzulanan sosyo-ekonomik kalkınma, daha ulaşılabilir hale gelmiştir. Afrika Birliği, Gündem 2063 çatısı altında yedi büyük amaca, yirmi hedefe sahiptir ve bu doğrultuda on beş bayrak proje tasarlamıştır. Çalışma, Gündem 2063 hedefleri doğrultusunda AfB'nin sahip olduğu avantajlara ve çözmesi gereken sorunlara

* Doç.Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, gsahin@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6296-8568.

** Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Öğrencisi, osmanrasidbeyhan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9715-0926.

tarihsel bir arka plan ile birlikte değinerek, söz konusu hedeflerin ulaşılabilirliğiyle ilgili fikir oluşturması açısından önem taşımaktadır. Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanan çalışmanın hipotezi, 21. yüzyıl küresel sisteminde önemli bir aktör olması beklenen AfB'nin, Gündem 2063 vizyonu ile bu beklentiyi karşılayacağı yönündedir.

Anahtar Kelimeler: *Gündem 2063, Pan-Afrikanizm, Afrika Birliği Örgütü, Afrika Birliği, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi.*

The African Union's Goal to be Power Center in the Global System and "Agenda 2063" Vision

Abstract

The aim of this study is to evaluate Agenda 2063, future projection created by the African Union in order to be powerhouse in the global system, with the Postcolonialism theoretical framework in the context of obstacles to be overcome. The African Union (AU) has initially founded as the African Union Organization in the process of decolonization beginning with independence of Ghana in 1957. Playing an active role in independence wars of the rest of the continent, it was not able to play a role as it had desired. Due to the post-Cold War global system requirements, revision of the unity was decided at Sirte Summit 1999, today' African Union has officially entered into force since 2002, Durban Summit. Fruitful natural resources and high population of the continent are important instruments for the Unity to achieve the role it desires in the global system. However, negative factors such as security problems, terrorism, climate change, lack of infrastructure and weakness of qualified manpower must be overcome. Agenda 2063 goals and desired socio-economic development have become more achievable, especially with the entry into force of the African Continental Free Trade Agreement on January 1, 2021. The African Union has seven 'aspirations' and twenty goals under the umbrella of Agenda 2063 and has designed fifteen 'flagship projects' in this direction. The study is important in terms of giving a historical background, and forming an idea about the acquirability of the stated targets by addressing the advantages the AU has in line with the goals of Agenda 2063, and the problems it has to solve. The hypothesis of the study, prepared using qualitative research

methods is that the AU, which is expected to be an important actor in the 21st century global system, will meet the expectation via the vision of Agenda 2063.

Keywords: *Agenda 2063, Pan-Africanism, African Union Organization, African Union, Africa Peace and Security Architecture.*

Giriş

Uluslararası ilişkiler literatüründe farklı perspektiflere sahip çeşitli teorilerin genellikle ortak noktası, mevcut veya öncül uluslararası sistemde çözülmesi gereken problemlerin varlığı ve söz konusu problemlerin kaynağını 'bilme' arzusudur. Bu problemlerin özellikle güvenlik ve askerî boyutları, uluslararası örgütleşme modellerinin önceliklerinden olmuş, küreselleşmenin getirdiği başta ekonomik gayeler olmak üzere çeşitli alanlarda ortaya çıkan iletişim ve iş birliği gerekliliği ise bu örgütlerin sayısının zaman içerisinde artmasına neden olmuştur. Çalışmanın konusu, uluslararası örgütler arasında tarihsel arka planı, kuruluş aşaması, bu aşamada sisteme ve sistemin güçlü aktörlerine karşı verdiği fikrî temelli varoluş mücadelesi ve sonrasında uluslararası sistemde konumlanışı itibariyle nevi şahsına münhasır bir örgüt olan Afrika Birliği ve birliğin gelecek projeksiyonu olan Gündem 2063 vizyonudur. Smrgeleşme yarışının başat maktl olan Afrika kıtası, özellikle 20. yüzyıl itibariyle Pan-Afrikanizm vizyonu ile kıta birliğini sağlama, sömürgeci gçlere karşı mücadele etme, sömürgeciliği ve özelde renk, genelde ise her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırma gayelerini taşımıştır. Bu mücadelenin içerisinde Afrika Birliği'nin doğuşu ve kolonyal dönemin kalıntılarında kurtulma arzusuyla birlikte söz konusu rgt, ana akım teorilerden farklı olarak sistemde sömürgeleşme olgusuna, kolonyalizmin üçüncü dünya ülkeleri üzerinde bıraktığı etkilere ve kolonyal dönem sonrası dinamiklere odaklanan Post-Kolonyalizm yaklaşımıyla incelemek makul olacaktır.

Çalışmanın amacı, Afrika Birliği'nin yapısına ve tarihsel arka planına ışık tutmak, 21. yüzyılda sistemdeki rolü oldukça artması beklenen birliğin bu doğrultudaki yol haritası Gündem 2063 vizyonunu, bu vizyonun ulaşılabilirliği açısından önem teşkil eden kıta avantajları ve sorunlarıyla beraber değerlendirmektir. Dünyanın birçok yerinde milyonlarca insan çeşitli ayrımcılıklara maruz kalmıştır ve kalmaya da devam etmektedir. Aynı şekilde, birçok ülke ve bölge de sömürgeleşme yarışlarının kurbanı olmuştur. Afrika kıtası ve bu kıtanın insanları, şüphesiz sömürgeleşme yarışlarının edilgen aktörleri düşünüldüğünde, akla gelecek

ilk örneklerdendir. Sömürgeci uygarlıkların söz konusu kıtaya karşı borcu oldukça fazladır. Nitekim kıtada var olan birçok problem, sömürge döneminin tezahürüdür. Pan-Afrikanist ve postkolonyal düşünürlerden Frantz Fanon, bu meseleyle ilgili Almanya-İsrail örneğini vermektedir. Fanon'a göre Almanya, İsrail'e Holokost'un tazminatını ödemektedir, ancak Batı uygarlığı üçüncü dünya ülkelerine karşı yüzyıllar boyunca uyguladığı kölelik, ayrımcılık, ırkçılık, işkence ve sömürgecilik politikalarının ağır bedelini ödememiştir, ödemekle yükümlüdür (Adi ve Sherwood, 2003: 67). 1994 yılında Güney Afrika'da Apartheid rejiminin son bulmasıyla beraber Afrika, dekolonizasyon sürecini tamamlamıştır. Ancak Gündem 2063 vizyonu ile beraber, kolonyal dönemin kıta üzerindeki kalıntıları da tamamen ortadan kaldırılabilir.

Kıtada ilk bağımsızlıkların kazanılması, Afrika Birliği Örgütü'nün kurulması, Soğuk Savaş döneminin kıta ve birlik üzerindeki olumsuz etkileri, günümüz Afrika Birliği'ni şekillendiren unsurları oluşturmuştur. Pan-Afrikanizm fikri zemininde kıtasal birlik sağlanmış, ancak tam anlamıyla siyasi ve ekonomik entegrasyon sağlanamamıştır. Makalenin kapsamı, Afrika Birliği'nin (AfB) kuruluş aşamaları ve fikri temelini, birliğin yapısını içermekle beraber büyük ölçüde, kıtasal çapta siyasi ve ekonomik entegrasyonu hedefleyen Gündem 2063 vizyonu ve bu vizyonun gerçekleştirilebilmesi açısından önem teşkil eden Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi'ni, AfB güvenlik mekanizmasını içermektedir.

Afrika kıtasının temel problemleri ve Afrika Birliği'nin bu problemlere yönelik ürettiği çözüm yolları nelerdir? Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi ile Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi, kıta insanının arzuladığı barış ve istikrarı sağlayabilir mi? Gündem 2063 hedefi doğrultusunda 2013 yılında başlayan "İlk 10 Yıllık Uygulama Planı" günümüzde hangi aşamada? Afrika Birliği'nin Gündem 2063 vizyonu doğrultusunda uluslararası sistemde arzuladığı major rolü elde etmesi mümkün müdür? Çalışma, bu sorulara cevap aramıştır. Çalışmanın birinci soruya cevap verebilmesi, kıtada var olan problemlerin kaynağının ve bu problemlerin çözüm yollarının Gündem 2063 vizyonuna sağlayacağı katkının anlaşılabilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Gündem 2063, kıta çapında ekonomik entegrasyonu, insanların, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımını, barışçıl ve güvenli bir Afrika oluşturmayı hedeflemektedir. İkinci soruya verilecek cevap, AfB güvenlik mekanizmasının işlevselliğini ve dolayısıyla Gündem 2063'e yansımalarını ortaya koyması açısından önemlidir. Gündem 2063, beş adet '10 Yıllık Uygulama

Planı'ndan oluşmaktadır. çnc soruya verilecek yanıt, 'İlk 10 Yıllık Uygulama Planı'nın ulaştığı aşama ve sonraki uygulama planlarıyla ilgili de fikir edinilmesini kolaylaştıracaktır. Dördüncü soru, AfB'nin Gündem 2063' lanse ediş şekliyle doğrudan bağlantılıdır. AfB, Gündem 2063 vizyonunun kıtayı oyun kurucu bir aktör haline getireceğini iddia etmektedir. Proje, teorik açıdan söz konusu iddiayı gerçekleştirebilecek kapasitededir. Pratik zeminde yapılacak inceleme, AfB hedeflerinin gerçekçiliği hakkında fikir verecektir.

Kıtada başta sosyo-ekonomik, güvenlik ve evre ağırlıklı olmak üzere çeşitli sorunlar, Afrika'nın nüfus gücünü ve doğal kaynak potansiyelini kullanmasına engel olmaktadır. Ancak çalışmanın araştırdığı sorulara bağlı olarak geliştirdiği hipotez, Afrika Birliği'nin karşılaştığı sorunları aşma noktasında gösterdiği direnç ve ortaya koyduğu vizyonun, sahip olduğu hedefler ve projeler bağlamında potansiyel göstermesi ve pratikte kaydedilen ilerlemeler hasebiyle, "Gündem 2063" vizyonunun Afrika Birliği'nin uluslararası sistemdeki rolünü artıracadığı yndedir.

Besleyici bir tarihsel arka planla beraber, kullandığı somut veriler ve uzman görüşleri, çalışmaya zgn bir değer katmaktadır. Afrika Kıtası'nın geçirdiği tarihsel sürecin Post-Kolonyalizm kuramsal çerçevesiyle incelenmesi, AfB'nin geleceğe dönük amaçlarının daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır. Yararlanılan zengin birincil ve ikincil kaynaklarla beraber ortaya konan kapsamlı çalışma ve kaynakçası, AfB ve Gündem 2063 ile ilgili araştırma yapmak isteyenler için faydalı olacaktır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri ve literatür taraması kullanılmıştır. Birincil kaynaklar olarak AfB'nin resmi dkmanlarından ve sözleşmelerinden, ikincil kaynaklar olarak post-kolonyal yazıdan, AfB, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi ve Gündem 2063'le ilgili bilimsel/akademik eserlerden ve haberlerden yararlanılmıştır. Çalışmanın araştırdığı sorular, literatürde büyük oranda karşılık bulmuştur. Post-kolonyal yazıdan Ashis Nandy, *the Intimate Enemy* isimli kitabında sömürgeleştirmenin iki formu olduğundan bahsetmiş ve sınırların zgrleştirilmesinin, tam bağımsızlık için yeterli olmadığını ifade etmiştir (Nandy, 1980: 23). Afrika kıtası, sınırlarını özgürleştirmiştir ancak kendi öz kimliğini de özgürleştirdiği, kendi kimliğiyle küresel sistemde siyasi ve ekonomik olarak var olduğu ölçüde kolonyal dönemin bıraktığı sorunlardan tam anlamıyla kurtulmuş olacaktır. AfB güvenlik mekanizması ve barış operasyonlarıyla hakkında alışan Badmus, Afrika Barış ve Güvenlik Konseyi'nin elde edilen tecrübeler doğrultusunda

geliştiğini ve BM gibi uluslararası örgütlerle sürdürülecek iş birlikleri yoluyla daha da gelişeceğini, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi'nin (African Peace and Security Architecture – APSA) teorik olarak kıtaya güvenlik vaat ettiğini ancak pratik zeminde daha fazla başarılı olabilmesi için aşılması gereken çeşitli sorunların var olduğunu vurgulamıştır (Badmus, 2015: 12, 110). Korkut'un Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) çatısı altında hazırladığı rapora göre Afrika, 'İlk 10 Yıllık Uygulama Planı'nın ilk altı yılında dikkate değer bir ilerleme göstermiştir. Bununla beraber Korkut, uzun vadede Afrikalı liderlerin 2063 hedefleri doğrultusunda daha fazla çaba göstermeleri gerektiği vurgusunu yapmaktadır (Korkut, 2019: 28). Addaney ise, Gündem 2063'ün hırslı ve kapsayıcı, iyi geliştirilmiş bir proje olduğunu ancak bu vizyonun gerçekleştirilebilmesi için aşılması gereken engeller olduğunu ifade etmiştir (Addaney, 2018: 181).

Makalenin varsayımları:

- AfB kıta içerisindeki temel problemleri (güvenlik, temiz su kıtlığı, iklim değişikliği, sosyo-ekonomik istikrarsızlık, düşük yaşam standartları) aşma gayreti içerisindedir.
- Gündem 2063, AfB'nin Afrika kıtasının ortak mirasını koruyarak uluslararası sistemde elde etmek istediği rol için uygun bir projeksiyondur.
- Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi, kıtada istikrarın ve güvenliğin sağlanması için yeterli yetkiye ve hareket alanına sahiptir.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden sonra birinci bölümde makalenin teorik çerçevesi olan Post-Kolonyalizm'den bahsedilecek, ikinci bölümde Pan-Afrikanizm'in kısa tarihi ve Afrika Birliği'nin kuruluşuna giden süreç açıklanacaktır. Üçüncü bölümde Afrika Birliği'nin yapısı, kıtada var olan mevcut problemler ve Afrika Birliği'nin çözüm arayışları değerlendirilecektir. Dördüncü bölümde Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi ile birlikte incelenecek, beşinci bölümde ise "Gündem 2063" vizyonu, amaçları, projeleri ve ilk 10 yıllık uygulama planının değerlendirilmesiyle detaylandırılacaktır. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılacak, Afrika Birliği'nin günümüzdeki ve gelecekteki olası rolü tartışılacaktır.

1. Kuramsal Çerçeve: Post-Kolonyalizm

Post-kolonyal teorinin öncüsü Edward Said, esasında oryantalizm eleştirisini geliştirirken, Post-Kolonyalizm isimli bir yaklaşımın kurucusu olma idealiyle yola çıkmamıştı. Ancak ilk olarak 1978 yılında yayınlanan *Oryantalizm* isimli eseriyle, bu yaklaşımın öncüsü olmuştur.

Post-Kolonyalizm, kavramsal olarak, içerisinde bulundurduğu post ekinden anlaşılacağı üzere, kolonyal dönem sonrasını vurgulamakla beraber, esas olarak, kolonyal dönemin eleştirisi olarak inşa edilmiştir. rnek vermek gerekirse Said, *Oryantalizm* isimli eserinde kolonyal dönemin araçlarından, Batı uygarlığının bu araçları sömürgeleştirilen bölgeler ve insanlar üzerinde nasıl kullandığından, ‘imgesel coğrafya’ vurgusuyla, esasında “Doğulunun Doğululaştırılması”ndan bahsetmiş (Mutman, 2010: 5), Pan-Afrikanist ve post-kolonyal düşünür Frantz Fanon ise *Siyah Deri Beyaz Maskeler* isimli eserinde sömürgeleştirilmiş siyahi ırkın dünyayı algılayış biçimindeki değişiklikleri psiko-sosyal açıdan değerlendirmiştir. Fanon’a göre sömürgeleştirilmiş birey, yalnızca kendisini sömürgeleştiren benzediği ölçüde, onun kültürüne uyum sağladığı oranda insan olarak kabul görür. Smrgecilikle mücadelede kolonyal dönem öncesi inşa sürecinin kavranması önemlidir (Rumelili, 2016: 213). Başlangıcıyla ilgili spesifik bir tarih vermenin zor olacağı kolonyal dönemin, esasında 19. ve 20. yüzyıllarla birlikte altın çağını yaşamış olduğu, 1947 yılında Hindistan’ın bağımsızlık ilanı ile miadını doldurduğu ve bu tarihten itibaren dekolonizasyon döneminin başladığı inancı genel olarak kabul görmektedir. Lakin bu tarihten on sene sonra, sömürgeciliğin en ağır şekilde yaşandığı bölgelerden biri olan Afrika kıtasında, Gana’nın bağımsızlığını kazanmasıyla beraber kıta ülkelerinin, aşama aşama sömürgeci gçlere karşı bağımsızlıklarını kazanmaya devam ettiği grlmştir. Sömürgeleştirme sadece fiziki sınırların fethi ile alakalı bir kavram mıdır? Afrika lkeleri fiziki sınırlarının bağımsızlığını kazanmış olmakla sömürgeci dönemden arınmış mıdır? Post-kolonyal yaklaşıma göre bu iki sorunun da cevabı olumsuz olacaktır. Ashis Nandy, *The Intimate Enemy* isimli kitabında iki sömürgeleştirme formu olduğundan bahsetmektedir; bunlardan ilki, bölgelerin ve sınırların fiziki olarak fethi, ikincisi ise zihinlerin, kimliklerin ve kültürlerin smrgeleştirilmesidir (Nandy, 1980: 23). Sınırların özgürleştirilmesi, sömürgeci dönemin aşıldığı anlamına gelmemektedir.

Edward Said'e göre Doğu, Batı uygarlığının ve maddi kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. "Doğu bilim/Şarkiyatçılık", yani oryantalizm ise, bu uygarlığın "kültürel ve ideolojik açıdan farklı bir anlatım şekli, kelime hazinesi, bir eğitim ve öğretisi; kurumlar beraberliği, hayaller ve düşünceler toplamı, doktrinler ve hatta sömürge yönetimi için gerekli bürokrat kadrolar ve yerli yönetim elemanlarıdır." (Said, 1982: 14). Kısacası oryantalizm, Batı'nın üstünlük kurma ve bu üstünlüğü sürdürme stratejisi, Doğu üzerinde otorite kurma çabasıdır. Doğu hiçbir zaman herhangi bir düşünce konusu ve serbest hareket alanı olamamıştır. Said'e göre Oryentalist, Doğu'dan bahsedeceği zaman bunu Batı'nın faydasına yapmakta ve Doğu'yu esasen Batı için konuşmaktadır. Doğu hiçbir zaman bir özne olarak ön plana geçemez, herhangi bir şeyin ilk sebebi olarak görülemez. James Balfour, Tyneside vekili J. M. Robertson'ın itirazına cevap verirken, İngiliz'in Doğu'daki ırklar karşısındaki üstünlüğünü tarihin gösterdiğini söylemiştir. İngiliz üstünlüğü sadece askerî ve ekonomik değildir, aynı zamanda 'bilgi üstünlüğü'dür. Dolayısıyla Doğu ülkeleri için özerklik, düşünülebilir bir opsiyon değildir. O'nu Batı biliyordu ve O, böylece varlığını sürdürüyordu. Batı'nın 'bildiği şekilde' var olacaktı, Balfour şöyle devam etti: "Batı ulusları tarih boyunca 'kendi kendini yönetme' kabiliyetlerini kanıtladılar. Doğuların tarihine bakacak olursanız, 'kendi kendini yönetme' prensibinin en ufak izine dahi rastlayamazsınız. Bu ulusların hiçbiri kendi kaderini tayin etme düşüncesini akıllarına getirmemiştir" (Said, 1982: 60-62).

Batı uygarlığı sadece Afrika'yı değil, sömürgeleştirdiği tüm coğrafyaları yalnızca askerî unsurlarla sindirmemiştir. Sömürgeleştirilmiş uluslar üzerinde kurulmuş olan entelektüel iktidar, Said'e göre kütüphanelere, arşivlere ve ele geçirilen belgelere dayanmıştır. Batı'nın 'öteki'lerinkinden daha üstün bir kültüre sahip olduğu vurgusu, sürekli olarak tekrarlanmıştır. Belli bir yerde konumlanan insanlar, buldukları çevrenin etrafını sınırlarla çizerek, bu sınırların dışında kalan bölgelere 'barbarlar ülkesi' adını verebilirler. Coğrafi sınırlar, kültürel ve etnik sınırlarla beraberdir. Esasında imgesel olarak ele alınabilecek olan bu sınırları önemli kılan, içerisinde barındırdığı öz"dür. 'Doğu' sınırları içerisinde yaşayan insanlar, sömürgeci toplumlar tarafından özünden çıkarılmış, farklı bir kalıba sokulmuştur. Doğu'da yaşayan birey, Doğulu tembelliği içerisinde, Doğu bağınazlığına batmış bir şekilde, Doğu despotizmine ve Doğu duygusallığına gömülmüştür. Said'e göre Disraeli, Marx, Burton ve Nerval gibi esasında birbirleriyle alakası olmayan yazarlar hiç sorgulamadan, bu genellemelerden hareket ederler.

Oryantalist yazın, genellemelerin ve varsayımların kmlatifliğiyle oluşmaktadır. Doğu, bu kümülatif oluşum karşısında dilsizdir. Said'in betimlemesiyle sömürgeci, yerlilere hiç sormadan, onların faydasına olup olmadığını düşünmeden projeler hazırlar, inşaatlar yapar. Batı'da yazılan metinler ile Doğu'nun dilsizliğinin birleşimi, Batı'nın büyük kültürel gücünü ve Doğu zerindeki tartışmasız üstünlüğünün dayanaklarından biridir (Said, 1982: 167).

Bir diğer önemli post-kolonyal düşünür, Pan-Afrikanizm'in de önemli temsilcilerinden biri olan, Frantz Fanon, hem Afrika kıtasının bağımsızlık mücadelelerinin fikrî zeminine katkı sunmuş, hem de kolonyal dönemin ve ırkçılığın birey üzerinde bıraktığı etkileri okuyucusuna aktarmaya çalışmıştır. Fanon'a göre sömürgeleştirilmiş bireyin 'orman'ından kurtulabilmesi için, anakentin kültürel değerlerini benimsemesi gerekmektedir. Birey, siyahlığını ve 'orman'ını reddettiği ölçüde 'beyazlaşacaktır'. Genel olarak Avrupa, özelde ise Fransa, sömürgelerindeki 'siyah'ı görmezden gelmekle kalmayıp, kendi kalıplarına soktuğu 'siyah'ı da görmezden gelmektedir. Bu bağlamda Avrupa uygarlığı, sömürgeci ırkçılığın temel nedenidir. Fanon'a göre Afrika uygarlığı, topraklarını daha çok yağmalayabilmek için kırıp döken, tecavüz eden, şematize eden sömürgeci topluluğundan daha üstündür; "bu kültür hoş geleneklere sahipti, iyi niyet, yaşa saygı ve dayanışma temeline dayanıyordu" (Fanon, 2020: 105). Ancak sömürgeci, sömürgeleştirilmiş topluluğun asıl suçlu olduğu vurgusuyla bireyler üzerinde de psikolojik üstünlüğü ele geçirmektedir. Antiller'de resimli dergileri severek okuyan yerli çocuklar kendilerini, bir siyah ya da kızılderili tarafından temsil edilen 'şeytan'la, 'Kurt'la, 'Kötü Cin'le, yani kötülüğün simgesiyle değil, kötülerle savaşan beyaz 'kaşif'le, 'serüvenci'yle zdeşleştirirler. Afrikalı toplum açısından Batı uygarlığı onun eski dünyasını yok ederken, varoluşunun geleneksel kabile temellerini ortadan kaldırıırken, yerine yenisini vermemiştir (Fanon, 2020: 146).

Post-kolonyal yaklaşımın bir diğer öncüsü Homi Bhabha, 'melezlik' ve 'duygu ikilemi' kavramlarına vurgu yapmaktadır. Psikoanalizi ve imbilimsel yaklaşımı çalışmalarında benimseyen Bhabha, kolonyal süreç neticesinde sömürgeleştirilmiş insanlara ne yerel kültürün ne de Batı kültürünün artık 'ev' gibi hissettiremediğini, "aradalık" (inbetweeness) kavramıyla savunmaktadır (şafak, 2014: 364). Kolonyal dönemin oluşturduğu yapay sınırlar, günümüzde dahi Afrika kıtasının mücadele etmek zorunda olduğu sorunların temelini oluşurmaktadır. Post-

kolonyal yazından bu bölümde odaklanılan yazarlar, bu gerçeği teorikleştirerek makalenin kuramsal zeminini oluşturmuşlardır.

2. Birliğe Giden Yol: Pan-Afrikanizm² ve Afrika Birliği Örgütü

a. Pan-Afrikanizm

Afrika'da birlik arayışları, ilk bağımsızlıkların kazanıldığı 1950'li yıllardan da öncesine dayanmaktadır. Herhangi bir uluslararası örgüt veya ülke desteğine sahip olmadan ortaya çıkan ve Afrika'da oluşturulacak olan birliğin fikrî zemini olan Pan-Afrikanizm, 19. yüzyılda özellikle ABD'de yaşamını sürdüren Afrika diasporası tarafından, sömürgecilik ve ırkçılık karşıtlığı çerçevesinde Afrika'da bir birlik oluşturma arzusunun tezahürü olarak ortaya çıkmıştır (İpek, 2012: 126-128). 20. yüzyılda artık etkili bir harekete dönüşmüş olan Pan-Afrikanizm'in öncüleri, ilk konferansı 1900 yılında Londra'da yapmış ve kıtada oluşturulacak birliğin ve bağımsızlık hareketlerinin de ateşleyicisi olmuşlardır.

İrkçilikla ve kolonyal güçlerle mücadele edebilmenin yolunun ekonomik bir yaklaşıma sahip olmaktan geçtiğini ilk fark eden Pan-Afrikanist düşünürlerden Duse Muhammed Ali, *African Times and Orient Review* gazetesini de kurarak hareketin sesini Batı'da duyurma konusunda inisiyatif almıştır. Gazetenin Kasım 1912'de yayınladığı sayısında Afrika ve Asya'nın insanlarını Avrupa'nın sömürgeci güçlerine karşı mücadeleye davet etmesi, esasında söz konusu hareketin temel gayesini gösterir nitelikte olmuştur. Özellikle Batı Afrika'nın ticaretini İngiliz etkisinden kurtarmak ve yerel bir banka kurmak için çalışmalar yapan Duse Muhammed Ali, hareketin öncü isimlerinden olmuştur (Adi ve Sherwood, 2003: 2).

Ahmed Ben Bella, 2. Dünya Savaşı sırasında Fransa saflarında savaşmış ve daha sonrasında Fransız ordusunun artılarını ve eksilerini çok iyi bilen bir isim olarak Cezayir bağımsızlık mücadelesinin lideri olmuştur. 1962 yılında sonuç veren silahlı mücadele sonrasında Fransa'dan bağımsızlığını kazanan Cezayir lideri Bella, bir sene sonra kurulacak olan Afrika Birliği Örgütü'nün kurucu konferansında, birliğin kıtadaki diğer bağımsızlık hareketlerini desteklemediği sürece işlevsiz kalacağını vurgulamıştır (Adi ve Sherwood, 2003: 7-10).

² Detaylar için bkz.: Adi, H.; Sherwood, M. (2003), *Pan-African History: Political Figures from Africa and the Diaspora since 1787*, Routledge, Londra.

Afrika'nın kolonyal dönemi atlatması noktasında siyahi kadınların olası katkılarının oldukça faydalı olacağı şıarıyla Amy Ashwood, genelde ırk ayrımcılığı, özelde ise siyahi kadınların sosyal yaşamda maruz kaldığı ayrımcılıklar üzerine çalışmış, Pan-Afrikan literatüre katkı sağlamıştır. 1935 yılında İtalya'nın Etiyopya'yı işgalini protesto etmek amacıyla kurulan Habeşistan'ın Uluslararası Afrika Dostları rgt'nün de kurucu üyelerinden biri olan Ashwood, kıtanın bağımsızlığı ve ırk ayrımcılığı ile mücadele kapsamında, özellikle kadın duyarlılığını da harekete dâhil etmeye çalışarak önemli bir figür haline gelmiştir (Adi ve Sherwood, 2003: 69-75).

Marcus Garvey, Afrikalılar için eşitliği ve self-determinasyon hakkını içeren dünya çapında ilk anti-emperyalist hareketin kurucusu olarak, Pan-Afrikanizm'in nc isimlerinden biri olmuştur. Duse Muhammed Ali'nin *African Times and Orient Review* isimli gazetesinde bir süre çalıştıktan sonra Jamaika'ya dönmüş, 1914 yılında Evrensel Zenci İlerleme Birliği'ni (The Universal Negro Improvement Association -UNIA) kurmuştur. Afrika diasporasının kıtaya dönüşü için çalışmış ve bağımsızlık hareketleri ve kıtada birlik nosyonunun sembol isimlerinden biri haline gelmiştir (Adi ve Sherwood, 2003: 77-80).

Martin Luther King Jr., henüz öğrencilik yıllarında Amerika'da ırk ve renk ayrımcılığına karşı konumlanmış, uyguladığı pasif direnişle oldukça ses getirmiştir. 1957 yılında bağımsızlığını kazanan Gana'ya, devlet başkanı Kwame Nkrumah'ın davetlisi olarak gitmiş, bağımsızlık mücadelesinden ve özellikle Nijerya'da gördüğü yoksulluktan oldukça etkilenmiş ve sonrasında Afrika'daki bağımsızlık mücadeleleriyle yakından ilgilenmiştir. lkesine döndüğü 1957 tarihinde New York menşeili Afrika zerine Amerikan Topluluğu'na (American Committee on Africa – ACOA) katılmış ve Güney Afrika'daki Apartheid rejimine ve kıtadaki kolonyalizme karşı mücadele etmiştir (Adi ve Sherwood, 2003: 105-108).

Bağımsızlık mücadelelerinin yaşandığı dönemde özellikle uluslararası örgütler nezdinde Afrika'nın 'yalnız' olduğunun ve yaşamını sürdürebilmesinin kıtada güçlü ve etkin bir Afrika Birliği oluşturulmasına bağlı olduğunun belki de en önemli göstergesi, Pan-Afrika temsilcileri içerisinde Kongo'nun (günümüzde Demokratik Kongo Cumhuriyeti) bağımsızlık lideri Patrice Emery Lumumba ve maruz kaldığı askerî darbedir. Gana'nın bağımsızlığını kazanmasının ardından kıta temsilcilerinin davet edildiği 1958 yılında Akra'da düzenlenen konferansa katılan

Lumumba, Belçika'ya karşı girişilen bağımsızlık mücadelesinde etkin rol oynamış ve nihayetinde Kongo, 1960 yılında bağımsızlığını elde etmiştir. Bağımsızlık sonrası Kongo'nun ilk başbakanı olarak göreve başlayan Lumumba, kıtanın geri kalanının özgürleştirilmesi için önemli bir kilometre taşını geride bıraktıklarını belirtmiştir. Belçika ordusunun ülkeyi tekrar işgal etmesinden sonra Lumumba, Birleşmiş Milletler'e başvurmuştur. BM Güvenlik Konseyi, Belçika ordularının çekilmesine yönelik karar almış olsa da bu karar uygulamaya geçirilememiştir. BM birliklerinin Belçika ordusu yerine Kongo ordusunu silahsızlandırması üzerine Lumumba, Afrika ve Sovyet desteğine başvurmuştur. Beklenen yardım gelmemiş, görevine Lumumba tarafından atanmış olan Albay Joseph Mobutu, yönetime el koyduğunu açıklamıştır. CIA ve Belçika hükümeti destekli askerî darbenin ardından (Weissman, 2014), göreve başladıktan sadece altı ay sonra Lumumba, tutuklanmış ve infaz edilmiştir. BM'nin bu süreci yönetememesi ve hatta Kongo hava sahasını ve merkez radyo istasyonunu kapatmış olması, özellikle Afrika çapında büyük yankı uyandırmıştır. Gana'nın lideri Kwame Nkrumah, yaşanan olaydan BM'yi sorumlu tutmuştur. Lumumba, Afrika Birliği'nin ve bağımsızlığının sembol ismi olmuştur (Adi ve Sherwood, 2003: 113-116).

Pan-Afrika temsilcileri arasında en bilinen isimlerden biri olan Malcolm X, 1964 yılında yaptığı Hac ziyareti sonrasında Suudi Prensi Faysal ve Sudanlı üst düzey isimlerle görüşmüştür. Alex Haley tarafından yazılan otobiyografisine göre bu ziyaret sonrasında, 'Amerikalı siyah örgütlerin en büyük hatası, Afrika ulusları ve Amerikalı siyah topluluklar arasında doğrudan bir kardeşlik bağı kuramamış olmalarıdır.' (Haley, 1973: 353) kanaatine varmıştır. Daha sonra Afrika'nın çeşitli bölgelerini gezen Malcolm, burada Nkrumah ile tanışma fırsatına erişmiş ve aynı yıl ABD'ye döndüğünde Afro-Amerikan Birliği Örgütü'nü (the Organization of Afro-American Unity – OAAU) kurmuştur (Adi ve Sherwood, 2003: 123-128).

Güney Afrika'da Apartheid rejiminin yıkılması, Afrika Birliği Örgütü'nün temel amaçlarından biri olmuştur. Pan-Afrika temsilcileri içerisinde söz konusu rejimin yıkılması noktasında öncü olan Nelson Mandela, 1950 yılında Afrika Ulusal Kongresi'nin (the African National Congress – ANC) lideri olmuş ve Güney Afrika'da siyah çoğunluğun beyaz azınlık tahakkümünde olduğu Apartheid rejimine karşı mücadele etmiştir. Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluş aşamasında çeşitli konferanslarda yer alan Mandela, 1962 yılında tutuklanmış ve 1990 yılına kadar mahkûm tutulmuştur. Özgürlüğüne kavuştuktan dört sene sonraki demokratik

seçimde Güney Afrika'nın Afrikalı ilk devlet başkanı olarak seçilmiştir (Adi ve Sherwood, 2003: 130-133).

b. Afrika Birliği Örgütü (AfB)

Gana'nın ulusal kahramanı Kwame Nkrumah, 1961'de yazdığı *I Speak of Freedom* isimli kitabında, "bölünmüş olarak zayıfız, birlikte dünyanın iyiliği için en büyük gçlerden biri olabiliriz" (Nkrumah, 1961: 11-14) yazarak, günümüz Afrika Birliği'nin ve hedeflerinin temellerini atmıştır. Söz konusu eserden dört sene önce, 1957 yılında Gana'nın kazandığı bağımsızlık, kıtada diğer ülkeler için de olumlu bir etki yaratmıştır; Nkrumah, 1958 yılında Akra'da Bağımsız Afrika Devletleri ve Afrika İnsanları Konferansı düzenleyerek, Afrika Birliği'nin temellerini fikrî zeminden somut bir zemine kaydirmiştir. Afrika lkeleri tek tek bağımsızlıklarını kazanırlarken, esasında kolonyal dönem öncesi kendi kendilerini yönetme mekanizmalarını kaybetmişlerdi ve yapay bir Avrupalılaşmaya maruz kalmışlardı. Güçlü nüfusuna karşın nitelikli insan gücünün zayıflığı, kıtada öz yönetimin oluşturulması noktasında önemli bir engeldi. Bütün bunlarla beraber sınırların özgürleştirilmesi tek başına yeterli değildi, ekonomik özgürlük ve sosyo-ekonomik kalkınma, Afrikalı liderler için birlik kurma ihtiyaını perinlemişti. Ancak bu dönemde oluşturulacak birliğin yetki sınırları ve öncelikleri ile ilgili söz konusu liderler arasında bir ayrışma mevcuttu. Gana, Gine, Cezayir, Mısır, Mali ve Fas ülkelerinden oluşan Kazablanka Grubu acil ve tam entegrasyonu, yetki sınırları ulus-üstü özellikler taşıyan federalist bir birliği ve birleşik bir Afrika ordusunu savunurken; Nijerya, Senegal, Togo ve Kamerun dahil yirmi dört lke, Monrovia Grubu, ise ekonomik bütünleşmeyle başlayan, ulusal egemenlikleri sekteye uğratmayacak ve dolayısıyla yetki sınırları daha dar olan fonksiyonalist, aşama aşama gelişecek bir entegrasyon arzusundaydı. 1935 yılında İtalyan işgaline uğramış ve dönemin en kapsamlı uluslararası örgütü Milletler Cemiyeti'nden beklenen yardımı alamamış olan Etiyopya'nın lideri Haile Selassie'nin arabuluculuğu neticesinde, Addis Ababa'da, 1963 yılında Afrika Birliği Örgütü kurulmuştur (Badejo, 2008:30). Bağımsızlık sonrası, post-kolonyal dönemde kurulmuş olan ilk uluslararası örgüt olma özelliği taşıyan Afrika Birliği Örgütü (AfB), günümüz Afrika Birliği resmi internet sitesinin tabiriyle, birleşik Afrika için Pan-Afrika vizyonuyla kıtanın zgr, kendi kaderini belirleyen bir hale gelmesi için AfB

Şartı'yla kurulmuştur. AfBÖ'nün ana amacı, sömürgecilik ve Apartheid kalıntılarından kurtulmaktır. AfBÖ Şartı'nda örgütün amaçları:

- Afrika devletlerinin birliğinin ve egemenliğinin sağlanması,
- İş birliğini ve Afrika toplumları için daha iyi bir yaşamı amaçlayan çabaları koordine etmek ve yoğunlaştırmak,
- Kıta ülkelerinin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunmak,
- Sömürgeciliğin her türüsünü ortadan kaldırmak,
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne ve BM Şartı'na gereken ehemmiyeti göstererek uluslararası iş birliği sağlamak maddeleriyle tanımlanmıştır (<https://au.int/en/overview>, 2021).

Ancak Afrika Birliği Örgütü, çeşitli sebeplerden dolayı kıtada istikrarı sağlayamamış ve sosyo-ekonomik kalkınma noktasında, uluslararası sistemde çok fazla yer edinememiştir. Bu sebeplerin başında kolonyal dönemin kalıntıları olmakla beraber, Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısı kıtayı ve birliği olumsuz etkilemiştir. ABD, Kenya ve Somali'de askerî diktatörlerin desteklenmesinde etkinken, Sovyetler Birliği de başta Etiyopya olmak üzere kıta üzerinde etkisini artırma amacı taşımaktaydı. Söz konusu ayırım, Badejo'ya göre, Angola iç savaşında da görülmüştür. Küba ve Sovyetler Birliği, Angola'nın Bağımsızlığı İçin Halk Hareketi'ni (the Popular Movement for the Liberation of Angola) desteklerken, İç savaşın bir başka tarafı Angola'nın Tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik (UNITA) ise ABD, müttefikleri ve Güney Afrika tarafından desteklenmiştir. Söz konusu ayrışma AfBÖ'ye de yansımış, 1975 yılında üye devletler çeşitli tarafları desteklemişlerdir. Örgüt içerisindeki bu ayrışmalar Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki çatışmalarda, 1978 yılında Somali'nin Etiyopya'yı işgalinde ve 1978-1979 yılları arasında Uganda ve Tanzania arasındaki çatışmalarda da yaşanmıştır. AfBÖ'nün başarısız olmasının sebeplerinden bir diğeri ise kıtada var olan istikrarsızlıklar ve zayıf demokrasi normlarıdır. Örgütün kuruluşunda resmileşen üye ülkelerin iç işlerine karışmazlık ilkesi, söz konusu problemlerin çözülmesi noktasında işlevsizleşmesine neden olmuştur. Kazanılan bağımsızlıklardan sonra Afrikalı liderlerin gücü merkezileştirme, muhalefeti baskılama ve güçlü ordular oluşturma eğilimleri, 1960'lı yılların sonundan itibaren

birçok kıta ülkesinde tek partili dikta yönetimlerinin ve askerî darbelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. AfB'nn ye ülkede mevcut en güçlü yönetimi, insan hakları ihlallerine veya demokratik değerlere bakmaksızın tanıyor olması ise, bu tarz yönetimlerin ve darbe rejimlerinin yaygınlaşmasına olanak sağlamıştır. Bütün bu olumsuzlukların yanında AfB'nn başarılı olduğu çeşitli meseleler olmuştur. Her şeyden önce kıtada henüz bağımsızlıklarını kazanamamış ülkelerin bağımsızlık mücadelelerinde oldukça etkin bir aktör olmuştur. Bununla beraber, 1964-1965 yıllarında Fas ve Cezayir ile Somali, Kenya ve Etiyopya arasındaki sınır problemlerinin çözülmesi noktasında başarılı bir arabuluculuk işlevi görmüştür (Badejo, 2008: 33-51). Ancak örgütün hem siyasi hem de ekonomik anlamda arzulanan düzeyin çok uzağında kalması, Soğuk Savaş'ın bitiminin uygun zemin ve kıtada yeni bir birlik için fırsat oluşturması ile birlikte Afrika Rönesansı'nın başlatılmasına yönelik hareketler hızlanmıştır.

3. Afrika Birliği (AfB)

Yeni konjnktr, Batı ile ilişkileri oldukça sorunlu olan Muammer Kaddafi için Afrika'da tamamlanacak başarılı bir entegrasyon sürecinde sorumluluk alma ve kendisine uluslararası sistemde meşruiyet kazandıracak bir liderlik elde etme fırsatı sunmuştur. Bu doğrultuda Kaddafi, on Afrika ülkesinin sahip olduğu borçların %30'unu kapatarak ve entegrasyon için gerekli olan fona 1 milyon dolarlık bir katkı sağlayarak arzuladığı sorumluluğu almıştır. Ancak oluşturulacak yeni birliğin liderliği için tek aday Kaddafi değildi. Birliğe giden yolda oldukça önemli bir kilometre taşı olan Sirte Konferansı'nın yapılacağı tarih olan 1999'da, Afrika'da iki önemli gelişme daha yaşanmıştır. Kıtada güçlü bir aktör olan Nijerya'nın yeni devlet başkanı Olusegun Obasanjo olurken, bir diğer önemli aktör Güney Afrika'da da aynı görevi Thabo Mbeki almıştır. "Afrika sorunlarına Afrika zmleri" parolasına sahip, Afrika'nın sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik olarak yeniden doğuşunu sembolize eden "Afrika Rönesansı", Mbeki'nin kıtada oluşturulacak entegrasyon için geliştirdiği bir deklarasyondur. Bu gelişmeler ışığında 9 Eylül 1999 tarihinde yapılan Sirte Zirvesi'yle beraber AfB'nn revize edilmesi kararlaştırılmış, neo-Kazablanka Grubu'nun lideri Kaddafi ve neo-Monrovia Grubu'nun liderleri Mbeki ve Obasanjo'nun uzlaşısıyla Afrika Birliği Temmuz 2002'de Güney Afrika'nın Durban şehrinde yapılan Zirve ile kurumsal kimlik kazanmıştır (Badmus, 2015: 74-76).

a. Kıtasal Sorunlar

Bünyesinde oldukça yüksek rakamlarda genç nüfus barındıran ve yerkürenin en büyük ikinci kara parçası olan Afrika kıtası, Nil ve Nijer nehri boyunca binlerce yıllık bir uygarlık geçmişine sahiptir. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık %10-12'sine, elmas, altın ve bakır gibi değerli madenlere sahip olan kıta, kolonyal dönem süresince kaynaklarının refahından faydalanamadığı gibi, post-kolonyal dönemde de nitelikli insan gücünün zayıflığı başta olmak üzere çeşitli problemler nedeniyle sadece hammadde tedarikçisi konumundadır (Badejo, 2008: 70-72). Sahip olduğu devasa nehirlerle ve göllere rağmen kıtanın büyük bölümü; yönetişimin, altyapının ve su taşımacılığının yeterli olmaması hasebiyle kıtlık ve su sıkıntısı çekmektedir. Kıtada ekilebilir alan %10'un altındadır. Bununla beraber günümüz uluslararası sistemindeki tüm aktörleri yakından ilgilendiren küresel ısınmanın artmasında en az role sahip olan Afrika, söz konusu problemde en çok etkilenen bölgelerin başında gelmektedir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin değerlendirmelerine göre Afrika'nın başta su olmak üzere doğal kaynakları oldukça riskli hale gelmektedir (Badejo, 2008: 42).

1884-1885 yıllarında, kolonyal dönemi özellikle Afrika üzerinde altın çağına sokacak olan Berlin Konferansı'nda, sömürgeci güçler arasında mutabık kalınan sınır düzenlemeleri, kıtanın ortak kültürel ve etnik birlikteliği olan topluluklarını dahi bölerken, günümüzde de çözülmeyi bekleyen çeşitli sınır problemlerinin kaynağı olmuştur. Söz konusu dönem sadece yapay sınırların ortaya çıkmasına kaynaklık etmemiş, bu dönemde aynı zamanda insanların ne üreteceğine, üretilenlerin kime ve hangi yöntemlerle satılacağına sömürgeci güçler karar vermiştir. Badejo, söz konusu dönemde Batı Afrikalı çiftçilerin büyük oranda kakao ağaçları ekmeye zorlandığını vurgularken, kadınların toplumdaki rolünün, yöresel kıyafetlerin ve yaşam şartlarının dahi sömürgeci güçler tarafından yozlaştırılışını açıklamıştır (Badejo, 2008: 17).

Kolonyal dönem kıta üzerine, toplumsal ve bireysel açıdan değerlendirecek olunursa, ırkçılık ve ayrımcılık tohumları ekmiş, bununla beraber kıtada ciddi bir güvenlik sorunu oluşmasının da ana sebeplerinden biri olmuştur. Nijerya'da *Boko Haram*, Somali'de *el-Şebab*, Ruanda'da *Ruanda'nın Bağımsızlığı için Demokratik Güçler*, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde *M23* isyanları, Mağrip bölgesinde *el-Kaide* ve Mali'nin kuzeyinde *el-Kaide* ile bağlantılı *Ensar Dine* gibi terörist örgütler

ve isyanlar, kıta istikrarına zarar vermektedir (Badmus 2015: 3). Bahsettiğimiz doğal, kültürel, sosyo-ekonomik sorunlar ve güvenlik sorunları, kıta insanının gç yolları aramasına neden olmuştur. 2007 tarihindeki 9. AfB Devlet Başkanları Zirvesi'nde bu problemlere vurgu yapan neo-Kazablanka Grubu lideri Kaddafi, işlevsel bir birlik için tek bir Afrika hükümeti, tek bir ordu, tek bir para birimi, tek pasaport savunusu yapmış, Afrika gençliğinin Avrupa'ya kaçaabilmek uğruna Akdeniz'de 'boğulduğuna' dikkat çekmiştir (Badejo, 2008: 44).

Söz konusu problemlerin çözümleri düşünüldüğünde, öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken üç başlık; ekonomik yapılanma, iyi yönetişim ve kıta güvenliğinin sağlanması olacaktır. Afrika Birliği'nin hayata geçirmeye çalıştığı projeleri ve Gündem 2063 vizyonu incelendiği takdirde, birliğin sorun tespiti ve benimsenen çözüm yolları noktalarında oldukça başarılı olduğu söylenebilir. İyi yönetişim ve demokratik normların oturtulması noktasında AfB, başarılı bir imaj çizmektedir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle süper güç desteğinden mahrum kalan Afrikalı liderler, hayatlarını ve güçlerini koruyabilmek adına halkın taleplerine ve muhalefete önem vermek durumunda kalmışlardır. Özellikle ekonomi ve yönetişim anlamında Avrupa Birliği benzeri bir örgüt olma hedefleri bulunan AfB, kurulduğu günden itibaren anayasal hkmetlerin oluşumu ve demokrasi ve adil seçimlerin ye ülkeler tarafından benimsenmesi için ısrarcı olmuştur. Demokratik normların kıta üzerinde kodlanması zemininde AfB'nin başarılı olduğu örneklerden biri, 2005 yılında Togo'da yaşanan dikta krizidir. Bu tarihte Togo diktatörü Gnassingbe Eyadema hayatını kaybetmiş, oğlu Faure Gnassingbe, ülkesinde herhangi bir demokratik seçim yapmadan Devlet Başkanlığını devralmıştır. Yaşanan bu süreçte AfB, Togo'nun üyeliğini askıya almış ve Togo'ya yaptırım uygulamıştır. Nitekim üç hafta sonra Gnassingbe, demokratik seçimleri yapmayı kabul etmiştir (Badejo, 2008: 52). AfB, AfB'den farklı olarak güce değil, halk iradesine meşruiyet vermiştir. AfB'nin ekonomi ve güvenlik sorunları ile ilgili çözüm yolları detaylandırılmadan önce, ilkeleri, yapısı ve organları incelenecektir.

b. AfB Organları, Yapısı ve İşleyişi

AfB'nin Kurucu Antlaşması incelendiğinde, birliğin amaçlarına yönelik maddelerin bir kısmı:

- Afrika lkeleri ve toplulukları arasında daha büyük bir birliktelik ve egemenliğin inşası,

- Üye ülkelerin egemenliklerinin, toprak bütünlüklerinin ve bağımsızlıklarının savunulması,
- Kıtanın siyasi ve sosyo-ekonomik bütünleşmesinin hızlandırılması,
- Kıta üzerinde barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması,
- Demokratik normların ve kurumların, aktif katılımın ve iyi yönetişimin sağlanması,
- Küresel ekonomide ve uluslararası müzakerelerde kıtanın hak etmiş olduğu rolü edinebilmesi için gerekli koşulların sağlanması,
- Başta bilim ve teknoloji olmak üzere her alanda mümkün kılınan araştırma çalışmalarıyla kıta gelişimini ilerletmek şeklinde sıralanabilir. (<https://au.int/en/overview>, 2021)

AfB Yapısı ve Organları:

(1) Genel Kurul

AfB'nin yüksek siyasi ve karar alma organıdır. Üye ülkelerin devlet veya hükümet başkanlarından oluşmaktadır. AfB'nin politikalarını, önceliklerini ve yıllık programlarını belirlemektedir. Birliğe yeni üyelerin kabulünün de karar mercii olarak, gerektiği takdirde Kurucu Antlaşma'da da düzenlemeler yapabilir. Yılda bir kere olağan toplanan ve üyelerin üçte ikisinin talep etmesi halinde olağanüstü de toplanabilen kurul, kararlarını konsensüsle almakta, oy birliğinin mümkün olmadığı durumlarda ise üçte iki çoğunluk kuralıyla hareket etmektedir (<https://au.int/en/assembly>, 2021).

(2) Yürütme Konseyi

Üye devletlerarasındaki ortak çıkarların koordinasyonundan sorumludur ve Genel Kurul'a karşı yükümlüdür. Üye devletlerin Dışişleri Bakanlarından oluşan Konsey, Bölgesel Ekonomik Topluluklar (BET), BM Afrika Ekonomik Kurulu (UNECA) ve birliğin diğer kuruluşları arasındaki ilişkileri düzenler. Konsensüs ile karar alan Konsey, oy birliğinin mümkün olmadığı durumlarda üçte iki çoğunluk kuralıyla karar alabilmektedir. Yılda en az iki kez olağan ve üye ülkelerin üçte ikisi talep ettiği takdirde olağanüstü toplanabilir (<https://au.int/en/executivecouncil>, 2021).

(3) Daimi Temsilciler Konseyi

Yürütme Konseyi'nin tavsiye organıdır. Konseyin belirlediği politikaların, kararların ve anlaşmaların uygulanışını izler (<https://au.int/en/prc>, 2021).

(4) Barış ve Güvenlik Konseyi

AfB'nin en kilit organlarından biridir. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi (APSA) kapsamında kıta güvenliği, çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve üzümünde karar alıcıdır. Çatışmaların önceden sezilmesi ve önlenmesinden sorumlu olmakla beraber, barış yapımı (peace-making) ve barış inşası (peace-building) operasyonları yapabilir. Barış destekleyici görevleri uygular ve zorlayıcı önlemler alabilir. Savaş suçu, soykırım, insanlığa karşı suçlar gibi durumlarda müdahale yetkisi bulunmaktadır. Bölgesel temsil esasına dayalı olarak on beş üyeden (Orta, Doğu ve Güney Afrika'dan çer, Kuzey Afrika'dan iki ve Batı Afrika'dan dört ye) oluşan AfBBGK'da her ye eşit oy hakkına sahiptir (<https://au.int/en/psc>, 2021).

(5) Uzmanlaşmış Teknik Kurullar

AfB yapısı içerisinde, Yürütme Konseyi'ne karşı yükümlü olarak, AfB projelerinin ve programlarının uyumlaştırılması görevini yürütürken, konseye de tavsiyelerde bulunabilir ve gerekli grdğu durumlarla ilgili raporlar sunabilir. Kırsal Kalkınma Sorunları ve Tarım Komitesi; Ulaşım, Haberleşme ve Turizm Komitesi; Para ve Finans İşleri Komitesi; Eğitim, Kültür ve İnsan Kaynakları Komitesi; Ticaret, Gümrük ve Mülteci Sorunları Komitesi ve Endüstri, Bilim ve Teknoloji Komitesi'nden oluşmaktadır (İpek, 2012: 117).

(6) Komisyon

Birliğin sekreterlik organıdır. Günlük aktivitelerden sorumludur. Konsey tarafından seçilen ve Genel Kurul tarafından atanan sekiz delege ve Genel Kurul tarafından seçilen kurul başkanı ve başkan yardımcısından oluşur (<https://au.int/en/commission>, 2021).

(7) AfB Kalkınma Ajansı (AUDA)

2001 yılında düzenlenen son AfB zirvesi sonrası kurulan Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD) programının yerini alması için 2018 yılında kurulmuştur. Gündem 2063'n kalkınma stratejisinin uygulayıcı koludur. İlk 10

Yıllık Uygulama Planı'nın işlevselliği için kaynak mobilizasyonunu sağlar ve gerekli ortaklıkları oluşturur (<https://au.int/en/nepad>, 2021).

(8) AfB Vakfı

2013 yılında Konferans tarafından Afrika kalkınması için iç kaynakların mobilizasyonunu sağlaması amacıyla kurulmuştur. Özel sektörden, hayırseverlerden, bireylerden ve Afrika diasporasından kaynak aktarımı sağlamak ve oluşan fon aracılığıyla AfB projelerini desteklemek, vakfın ana amaçlarını oluşturmaktadır (<https://au.int/en/auf>, 2021).

(9) Yargı, İnsan Hakları ve Hukuk Organları

1987 yılında açılan İnsan ve Topluluk Hakları Üzerine Afrika Komisyonu, insan ve topluluk haklarının sağlanması, korunması ve Banjul Sözleşmesi'nin [21 Ekim 1986'da yürürlüğe giren Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (Terzi ve Yenal, 2019:59)] yorumlanması amacıyla kurulmuştur. Bir diğer yargı organı olan Afrika İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesi, 25 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, mahkemenin kararları tavsiye niteliğinde ve uyuşmazlıkları karara bağlayıcı niteliktedir. AfB Yolsuzluk Danışma Kurulu, 2009 yılında kurulmuştur ve üye ülkelerin yolsuzlukla mücadele etmelerini teşvik eden, bu doğrultuda üye ülke hükümetlerine tavsiyelerde bulunan ve Yürütme Konseyi'ne düzenli olarak rapor sunan otonom bir kuruluştur. Bir diğer hukuk organı olan Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Uzmanlar Komitesi, Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Şartı'nın uygulanması ve takibi amacıyla kurulmuştur (<https://au.int/en/legal-organs>, 2021).

(10) Pan-Afrika Meclisi

Birliğin yasama organı olan meclis, üye ülke nüfusları dikkate alınmaksızın, her üyeden beş delege katılımıyla oluşmaktadır. Birlik, Afrika genelinde yapılacak seçimlerle oluşturulacak bir meclis ideali taşımaktadır (<https://au.int/en/pap>, 2021).

(11) Ekonomik Sosyal ve Kültürel Konsey

2004 yılında, Afrika sivil toplum kuruluşlarından AfB programlarına katkı alınması amacıyla kurulmuştur. Birlik ve STK'lar arasında köprü görevi görmektedir (<https://au.int/en/about/ecosocc>, 2021).

(12) Afrika Akran Değerlendirme Mekanizması

2003 yılında NEPAD tarafından kurulmuştur ve AfB hedefleri doğrultusunda ye ülkelerin birbirlerini denetledikleri gönüllü bir anlaşmadır (<https://au.int/en/aprm>, 2021).

(13) Bölgesel Ekonomik Topluluklar (Regional Economic Communities– RECs) (BET)

Afrika'da bölgesel btnleştmenin sağlanması amacına yönelik sekiz Bölgesel Ekonomik Topluluk bulunmaktadır. 1991 Abuja Antlaşması'nın imzalanmasıyla Afrika Ekonomik Topluluğu'nun temelleri atılmış, bahse konu sekiz BET'in 2028 yılına kadar AET (Afrika Ekonomik Topluluğu) çatısı altında toplanması planlanmıştır (<https://au.int/en/recs>). Bu BET'ler; Orta Afrika lkeleri Ekonomik Topluluğu (CEEAC), Sahel-Sahra Devletleri Topluluğu (CEN-SAD), Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (CEDEAO), Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD) Kuzey Doğu Afrika ülkelerinden oluşmaktadır, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC), Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA), Doğu Afrika Topluluğu (CEA) ve Arap Mağrip Birliği'dir (UMA) (Moussa, 2020: 40-41).

(14) Finansal Kuruluşlar

Gündem 2063 hedefleri doğrultusunda kurulması planlanan üç kuruluştan oluşmaktadır. Bu kuruluşlar; 2023 yılına kadar kurulması planlanan ve ye devletlere finansal destek sağlanması amacı taşıyan Afrika Para Fonu, 2025 yılına kadar kurulması planlanan ve kıta üzerine kamu ve özel sektör yatırımlarını arttırmaya yönelik tasarlanan Afrika Yatırım Bankası ve 2028-2034 yılları arasında kurulmuş olması planlanan, kıtasal ortak para birimi ve ortak para politikasının oluşturulmasını amaçlayan Afrika Merkez Bankası'ndan oluşmaktadır (<https://au.int/en/financial-institutions>, 2021).

(15) Uzmanlaşmış Kurum ve Kuruluşlar

Birlik yapısı içerisinde yer alan; eğitim, sağlık, güvenlik, cinsiyet eğitliği ve enerji gibi birçok alanda kıta kalkınmasına yardımcı işlev görmektedir (<https://au.int/en/specialised-agencies-institutions>, 2021).

4. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi (African Peace and Security Architecture-APSA)

Silahlı çatışmalar, insanoğlunun sahip olduğu en temel hak olan ‘yaşama hakkı’ndan her an mahrum kalabilme hissiyatına sebep olmaktadır. Kıtanın güvenlik sorunları, kıta insanının, devletlerinin ve birliğinin ‘yaşam hakkı’na yönelik oluşturduğu tehditle beraber, sağladığı istikrarsızlık nedeniyle iç ve dış ticareti olumsuz etkilediği gibi, kıtanın sosyo-ekonomik kalkınmasına da ket vurmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, kıtanın küresel sistemde oyun kurucu bir rol elde etmesine olanak sağlama potansiyeli oldukça yüksek olan “Gündem 2063” vizyonunun başarılı olabilmesi için kıtada var olan güvenlik sorunlarının minimum seviyeye indirilmesi gerekmektedir. Kıtada kazanılan bağımsızlıklarla birlikte 1990 yılına kadarki otuz yıllık süreçte AfbÖ, kıta güvenliğini sağlama noktasında, birliğin finansal ve askeri yetersizlikleri nedeniyle beklenen düzeyde başarı sağlayamamıştır. Bu dönemde kıtada 6,5 milyondan fazla insan iç çatışmalarda hayatını kaybetmiştir (Badmus, 2015: 1). AfbÖ’nün güvenlik mekanizmasının yeterli düzeyde olmaması, kolonyal güçlerin kolonyal dönem öncesi ve sonrasında kıta üzerinde bıraktıkları olumsuz tablo, kıtanın Soğuk Savaş kutuplarının mücadele sahalarından biri haline gelmesi, istikrarsızlığın temel nedenlerini oluşturmakla beraber, Soğuk Savaş sonrası dönemde kıta üzerindeki çatışmaların karmaşık boyutu ve BM barış operasyonlarının işlevsiz kalması, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi’nin hayata geçirilmesine zemin hazırlamıştır. 2000 yılında yapılan AfbÖ Togo zirvesi sırasında oluşturulan raporda, 1994 yılında yaşanan Ruanda soykırımından BM sistemi, ABD ve başta Fransa ve Belçika olmak üzere Avrupa ülkelerinin çoğu sorumlu tutulmuştur. Yapılan tahkikata göre uluslararası toplum, Ruanda’da yaşananların büyük bir trajediye dönüşeceğine dair çeşitli göstergelere sahip olmakla beraber bu sürece, BM ve kilit Batılı devletler nezdinde seyirci kalmıştır. Bu durum Afrika’daki insanların hayatlarının kıta dışı aktörler tarafından yeterince önemsenmediği algısını yaratmıştır (Badmus, 2015: 72).

Badmus’a göre BM barış operasyonlarının kıtada beklenildiği düzeyde başarılı olamamış olmasının çeşitli nedenleri vardır. Her şeyden önce geleneksel BM barışı koruma operasyonlarının temel kuralları, Afrika kıtasının yaşadığı iç savaflara yeteri kadar uygun değildir. Bu durum kuvvetli bir iç savaş durumunda ateşkesi sürdürmeyi zorlaştırmaktadır. Bununla beraber BM barışı koruma güçleri, kıtada lojistik ve koordinasyon sıkıntıları çekmektedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası

dönemde kuvvet kararghları ile BM kararghları arasında iletişim sıkıntıları yaşanmıştır. Bir diğer sorun, kültürel farklılıklar ve bu farklılıklara dair donanım eksikliğidir. BM barış operasyonları çok-uluslu yapısı münasebetiyle çeşitli kültürlerden meydana gelmektedir ve aynı zamanda yerel nüfusla barış güçleri arasındaki kültürel farklılıklar da sorun teşkil etmektedir. Çatışma evresinin sosyal ve kültürel dinamiklerinin arabulucular (peacekeepers) ve BM kararghları tarafından yeterince anlaşılamaması, barış operasyonlarının başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilmektedir. Badmus, Somali atışmasındaki BM ve ABD başarısızlıklarını bu nedene bağlamaktadır (Badmus, 2015: 42-45). Nihayetinde Afrikalı liderler, güvenlik sorunlarının çözümü noktasında birliğin daha fazla sorumluluk alması gerektiği kanaatine varmıştır. Bu durum esasında 'bölgeselleşme'ye neden olmakla birlikte, birliğin özellikle finansal kapasitesinin yetersizliği, uluslararası aktörlerle iş birliği yapılması gerekliliğini doğurmaktadır. Afrika Birliği, istikrarın sağlanması noktasında otonom olarak güçlenmeye devam etmekle birlikte, başta BM olmak üzere uluslararası örgütlerin de kıta güvenliğine olan katkıları, özellikle 2006 yılı itibariyle artmaktadır. Söz konusu tarihte BM Genel Sekreteri Kofi Annan, AfB Komisyon Başkanı Alpha Oumar Konare ile "BM-AfB İş Birliğini Geliştirme" deklarasyonu imzalamış ve iki örgüt arasında önemli bir iş birliği zemini oluşturmuştur. Bu tarihten itibaren kıtadaki BM barış operasyonları artmış, finansman sağlanması amacıyla BM, 36 milyar dolardan fazla harcama yapmıştır. 2010 yılında BM Afrika Birliği Ofisi açılmış ve aynı tarihte AfB-BM Birleşik Görev Gücü oluşturulmuştur (Badmus, 2015: 8-10).

Bir diğer uluslararası rgt Avrupa Birliği de AfB ile yakın ilişkiler içerisindedir. 2004 yılında oluşturulan Afrika Barış Vasıtası (African Peace Facility-APF), söz konusu ilişkinin barış ve güvenlik alanındaki finansal zeminini oluşturmaktadır (şahin, 2020: 898). APSA'nın en büyük eksikliklerinden biri olan finansal yetersizliğin giderilmesi noktasında, AB'nin desteği oldukça fazladır. APF, Afrika'daki barış operasyonlarını finanse ettiği gibi, APSA'nın geliştirilmesine de kaynak ayırmaktadır (Badmus, 2015: 101).

a. APSA Yapısı ve İşleyişi

Afrika Birliği Kurucu Antlaşması rgte, üyelerinin iç işlerine askeri müdahale izni veren ilk uluslararası antlaşmadır. Bu zemin üzerinde şekillenen APSA ve uygulayıcı kolu Barış ve Güvenlik Konseyi, kıta üzerindeki çatışmaların

çözümü noktasında geniş bir hareket alanına sahiptir. 2002 yılında AfB Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kuruluşuyla eş zamanlı olarak oluşturulan APSA, esas işlevi ekonomik entegrasyonu hızlandırmak olan BET'lerden oldukça faydalanmaktadır. BET'lerin AfB merkezinde bulunan irtibat subayları, Barış ve Güvenlik Konseyi ile temas halindedir (Karagül ve Arslan, 2014: 69). APSA; Barış ve Güvenlik Konseyi, Kıtasal Erken Uyarı Sistemi, Akil İnsanlar Heyeti, Afrika Ani Müdahale Gücü ve Barış Fonu'ndan oluşmaktadır. Çatışma çözümünde çatışmaların önceden sezilmesi ve önleyici önlemler alınması, AfB güvenlik mekanizmasının öncelik verdiği noktalardan biridir. Bu, esasında, AfBÖ'nün reaksiyoner güvenlik mekanizmasından proaktif bir güvenlik mekanizmasına geçiştir. Sistemin işleyişine bakacak olursak, Kıtasal Erken Uyarı Sistemi'nden gelen raporlar doğrultusunda AfBBGK konuyu değerlendirir. Akil İnsanlar Heyeti konuyla ilgili görevlendirilir ve diplomatik faaliyetleri yürütür. Bu aşamadan sonra AfBBGK, Afrika Ani Müdahale Gücü'nü görevlendirir. Barış Fonu'ndan finansman sağlanarak göreve başlanır.³

(1) AfB Barış ve Güvenlik Konseyi

AfB organlarının işlendiği bölümde yapısı açıklanan AfBBGK'nin kıtada istikrarı sağlama işlevini yerine getirirken uyacağı prensipler, 2002 tarihli kuruluş protokolünde belirlenmiştir. Konseye ve birliğe ciddi bir hareket imkânı tanıyan protokole göre Konsey; soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları gibi durumlarda Genel Kurul kararınca üye devletlere müdahale hakkı taşımaktadır. Bununla beraber, çatışmanın önceden sezilmesi, diplomasi ve arabuluculuk, barış yapımı, çatışma sonrası barışın inşası, doğal afetlerde insani yardım faaliyetlerini yönetme gibi oldukça geniş yelpazeli bir görev tanımına sahiptir (Karagül ve Arslan, 2014: 73).

(2) AfB Akil İnsanlar Heyeti

Kıta barışına ve istikrarına katkıda bulunmuş beş isimden oluşan Heyet, AfBBGK'ya özellikle önleyici diplomasi ve arabulucuk konularında destek olmaktadır. Çatışma önleme ve çatışma sonrası barış inşası ile ilgili raporlar hazırlayarak Konsey Başkanına sunmaktadır. Heyet üyelerinin görev süresi boyunca siyasi görev almaları yasaktır, böylelikle heyetin objektifliği sağlanmaktadır. Yılda

³ APSA işleyişinin detaylı tablosu için bkz.: Karagül, S.; Arslan, İ. (2014), Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 19, 1-98, s.72

en az üç kez toplanan Heyet, Genel Kurul tarafından oluşturulmaktadır. Çatışma nleme ve Barış Arabuluculuğunda Afrika Kadın Ağı (Fem-Wise) ise Akil İnsanlar Heyeti'nin tamamlayıcı organıdır. Arabuluculukta kadının rolünün artırılmasını amaçlamaktadır.

(3) Kıtasal Erken Uyarı Sistemi

AfB'nin ülkesel, bölgesel veya kıtasal bazda çıkması muhtemel olan çatışmaların önceden tespiti ve çatışma patlak vermeden müdahale edilmesi arzusunun tezahürü olarak Kıtasal Erken Uyarı Sistemi, merkez organ olan veri toplama ve işlemeden sorumlu Durum Odası'ndan ve birliğin organları bölümünde detaylandırılan BET'lerden oluşmaktadır (<https://au.int/en/psc>, 2021). BET'ler, kendi bölgelerinde sahip oldukları gözleme ve izleme merkezleri aracılığıyla gerekli verileri Durum Odası'na ileterek, Kıtasal Erken Uyarı Sistemi açısından oldukça önemli bir işleve sahiptir.

(4) Barış Fonu

Barış destekleme ve diğer güvenlik operasyonlarının finansmanı olma işleviyle kurulan Fon (<https://au.int/en/psc>, 2021), AfB bütçesi payı, ye devletlerin, uluslararası partnerlerin, STK'ların, özel sektörün ve bireylerin gönüllü katkılarıyla oluşturulan bir finansal kaynak havuzudur. Ancak AfB'nin kilit aktörleri bir kenara bırakıldığında, kıtanın büyük bölümü ekonomik olarak katkı sağlayabilecek durumda değildir. Bu durum esasında APSA'nın en önemli zayıflıklarından biridir. 2004-2007 arasında AfB ye ülkelerinin fona katkısı ortalama %1,9 olurken, kalan miktarlar dış ortaklardan gelmiştir (Pirozzi, 2009: 16). 2008-2011 arası dönemde ise yine ye ülke katkısı yalnızca %2 seviyesini bulabilmiştir (Vorrath, 2012: 1). AfB, söz konusu problemi minimize edebilmek adına Barış Fonu'na AfB bütçesinden aktarılan kaynağı artırmıştır.

(5) Afrika Ani Müdahale Gücü (the African Standby Force – the ASF)

APSA'nın askerî kolu olan ASF, görev verilmesi durumunda, bildirilen zamanda harekete geçebilmek adına kendi ülkelerinde hazır bekleyen sivil ve askerî unsurlardan meydana gelmektedir (Karagl ve Arslan, 2014: 93). Afrika'nın beş alt bölgesindeki tugaylardan oluşmaktadır. Bu tugaylar; Kuzey Afrika Müdahale Tugayı (NASBRIG), Güney Afrika Müdahale Tugayı (SADCBRIG), Doğu Afrika Müdahale Tugayı (EASBRIG), Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu

Müdahale Tugayı (ECOBRIg) ve Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu Müdahale Tugayıdır (ECCASBRIG). Her bir alt bölgenin BET'inden 5000 kişilik bir tugay oluşturması beklenir. Dolayısıyla ASF'nin 25.000 – 30.000 kişilik bir birlik olduğu söylenebilir (Badmus, 2015: 93).

b. APSA Değerlendirme

AfBÖ güvenlik mekanizması ve sonrasında 2003'ten beri APSA ile elde edilmeye devam eden tecrübelerle AfB, her geçen gün daha da gelişmektedir. 13 Haziran 2011 tarihinde, Afrika ziyareti sonrasında Etiyopya'da yaptığı konuşmasında ABD eski Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Mbeki'nin "Afrika problemlerine Afrika çözümleri" şiarına vurgu yaparcasına, Afrika'nın karşılaştığı her sorunda çözümün Afrika'da olduğuna olan inancının tazeleniğini belirterek, AfB'nin giderek sorun çözen ve kıta insanına olumlu katkılar sağlayan bir birlik olduğu vurgusunu yapmıştır (Clinton, 2011). Şüphesiz, kıta insanına olumlu katkıların başında insan hayatının güvenliğinin sağlanması gelmektedir. Badmus, özellikle Burundi (AMIB), Somali (AMISOM) ve Darfur (AMIS) operasyonları üzerinden yaptığı değerlendirmede, AfB'nin kıta güvenliği üzerinde aldığı sorumluluğun önemli olduğu vurgusunu yapmaktadır. Özellikle BET'ler aracılığıyla çatışmaların saptanması avantaj teşkil etmektedir. Öte yandan, yerel halklar AfB barış operasyonlarını daha çabuk benimsemekte ve olumlu karşılamaktadır. Badmus, örnek verdiği operasyonlarda tam başarı sağlanamamış olduğunu belirtse de, AfB'nin göstermiş olduğu çabaları ve bu tarz operasyonlardan elde edilen tecrübeleri olumlu değerlendirmektedir. Ancak APSA'nın göstermiş olduğu olumlu sinyallere ve potansiyele rağmen, kıta güvenliğini ve istikrarını sağlama noktasında çeşitli sorunların varlığının altını çizmektedir. Her şeyden önce yukarıda da değindiğimiz finansal sorunlar, APSA'yı olumsuz etkilemektedir (Badmus, 2015:111-218). Bu doğrultuda çeşitli uluslararası aktörlerle yapılan iş birlikleri önemli olmakla beraber, kıtanın kendi ipini kesebileceği seviyeye gelmesi, Gündem 2063 hedefleri doğrultusunda arzulanan sosyo-ekonomik kalkınmayla ilişkilidir. Güvenlik ve istikrarın sağlanması ekonomik yeterliliklerle bağlantılıyken, ekonomik kalkınmanın sağlanması da güvenlik ve istikrarla bağlantılıdır. Bu paradoksal durum, AfB'nin aşması gereken engeller arasındadır. APSA'nın henüz tam anlamıyla başarılı olamamasının bir diğer nedeni ise, Afrikalı liderlerin zaman zaman gösterdikleri siyasi isteksizliktir. Söz konusu engellerin aşılması, sorun

zm noktasında doğru bir perspektif olan APSA'nın potansiyeline ulaşmasına ve kıta insanının arzulanığı güvenliğe kavuşmasına olanak sağlayacaktır.

5. Gündem 2063⁴

Birliğin 50. kuruluş yıl dönümünde, Mayıs 2013 tarihinde, Afrika Devlet Başkanları, Afrika'yı 2063 yılına kadar küresel bir gç merkezi yapma hedeflerine ulaşmalarını sağlayacağına inandıkları yol haritasını, Gündem 2063 vizyonunu, yayınladıkları deklarasyonla resmi olarak duyurmuşlardır. Pan-Afrika vizyonunun “uluslararası arenada dinamik bir gücü temsil eden, kendi vatandaşları tarafından yönlendirilen entegre, müreffeh ve barışçıl bir Afrika” Őiarından yola çıkan AfB, altyapı çalışmalarından ekonomik entegrasyona, güvenlikten uzay stratejilerine kadar birçok projeyi Gündem 2063 erevesi içerisinde gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda duyurulan projeksiyonda ana hedefler, İlk 10 Yıllık Uygulama Planı, 2063 yılına kadar aşama aşama meydana gelecek Şekilde beklenen dnşmc sonuçlar ve Gündem 2063'n bayrak projeleri yayımlanmıştır.

a. Büyük Amaçlar ve Hedefler (Aspirations and Goals)

AfB, Gündem 2063 çatısı altında yedi büyük amaca ve söz konusu amaçların ulaşım ve açıklayıcı araçları olarak yirmi adet hedefe sahiptir. Bu amaçlar ve hedefler;

Amaç 1: Kapsayıcı Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınma Temelli Müreffeh Bir Afrika.

Hedefler:

H1. Yüksek yaşam standardı, yaşam kalitesi ve herkes için refah.

• Yoksulluğu, gelir ve fırsat eşitsizliğini bitirmek; özellikle gençler için istihdamın sağlanması; su, temizlik, elektrik gibi yaşam gerekliliklerine sosyal güvenlik ve koruma sağlanarak ulaşım.

H2. İyi eğitimi vatandaşlar ve bilim, teknoloji ve inovasyon temelli kabiliyet devrimi.

⁴ Bu bölüm Afrika Birliği Resmi İnternet Sitesinden alınmıştır. url: <https://au.int/agenda2063/aspirations> [Erişim Tarihi: 27.12.2020].

- Afrika insanının ve sosyal sermayesinin gelişimi.

H3. Sağlıklı ve iyi beslenen Vatandaşlar.

- Özellikle kadınlar ve kız çocukları için sağlık servislerine ulaşımının genişletilmesi.

H4. Dönüştürülmüş ekonomiler ve iş imkânları.

- Afrika'nın doğal kaynakları, üretimi, sanayileşmesi ve katma değeri aracılığıyla, rekabeti ve üretkenliği artırarak Afrika ekonomisinin dönüşümü.

H5. Yenilikçiliği ve üretkenliği artırmaya yönelik modern tarım.

- Kıtanın kendi kendini besleyebilmesi ve major bir gıda ihracatçısı olması için Afrika tarımında radikal dönüşüm.

H6. Hızlandırılmış ekonomik gelişmeye yönelik mavi/okyanus ekonomisi.

- Afrika'nın devasa mavi/okyanus ekonomisi potansiyelinin kullanılması.

H7. Çevresel olarak sürdürülebilir ve dirençli ekonomiler ve topluluklar.

- Kıtanın zengin biyoçeşitliliği, ormanları, arazileri ve su kaynaklarının devamlılığı için ve iklim değişikliğinin getirdiği risklere karşı uyumlu önlemlerin kullanılması.

Amaç 2: Pan-Afrikan İdealleri ve Afrika Rönesansı Vizyonu Temelli Entegre ve Siyasi Olarak Birleşmiş Bir Kıta.

Hedefler:

H1. Birleşik Afrika (Fedeal/Konfederal).

- Birleşik Afrika'nın ve Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi'nin kurulmasıyla sürdürülebilir büyüme için kıta birliğinin ve entegrasyon sürecinin hızlandırılması, mal alışverişi, hizmet alışverişi, insan ve sermaye dolaşımının serbestliğinin sağlanması.

H2. Birinci sınıf altyapı.

- Kıtayı demiryolu, karayolu, deniz ve hava yoluyla baştanbaşa bağlamak, bilişim ve iletişim teknolojilerini geliştirmek.

H3. Dekolonizasyon.

• Sömürgeciliğin tüm kalıntılarını ortadan kaldırmak ve işgal altındaki Afrika topraklarını kurtarmak. Mayotte Komor Adası'ndaki Chagos Takımadaları'nın hukuka aykırı işgalini hızlıca sonlandırmak ve Batı Sahra halkının self-determinasyon hakkını teyit etmek için gerekli önlemlerin alınması.

Amaç 3: İyi Yönetişimin, Demokrasinin, İnsan Haklarına Saygının, Adaletin ve Hukukun stnlğnn Afrika'sı.

Hedefler:

H1. Sağlamlaştırılmış demokratik değerler, uygulamalar, insan hakları için evrensel ilkeler, adalet ve hukukun stnlğ.

• Demokratik kazanımları sağlamlaştırmak ve yönetişim kalitesini, insan haklarına saygıyı ve hukukun üstünlüğünü geliştirmek.

H2. Yetkin kurumlar ve her düzeyde dönüştürülmüş liderlik.

• Her alanda ve her düzeyde gelişme odaklı ve vizyoner liderliğin ortaya çıkmasını kolaylaştırmak, güçlü kurumlar inşa etmek.

Amaç 4: Barışçıl ve Güvenli Bir Afrika.

Hedefler:

H1. Korunan barış, güvenlik ve istikrar.

• Yönetişim, hesap verilebilirlik ve şeffaflığın güçlendirilmesi.

H2. İstikrarlı ve barışçıl bir Afrika.

• Barış ve uzlaşıyı sağlamak için gerekli mekanizmaların güçlendirilmesi ve Afrika'nın barış ve gveliiğine yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi.

H3. Tam işlevli ve operasyonel bir APSA.

• Güvenliğin sağlanması için gereken finansmanın sağlanmasına yönelik stratejilerin ortaya konulması.

Amaç 5: Güçlü Bir Kültürel Kimlik, Ortak Miras, Paylaşılan Değerler ve Etikler ile Afrika.

Hedefler:

H1. Seçkin Afrika kültür rönesansı.

- Pan-Afrikanizm ruhunu yansıtmak, Afrika'nın zengin mirasına ve kültürüne temas etmek ve Afrika dilleri dâhil kültürel mirası restore etmek ve korumak.

Amaç 6: Afrika Halkına; Özellikle Kadın ve Gençliğinin Potansiyeline Dayanan ve Çocuklarına Önem Veren, Gelişimi İnsan Odaklı Bir Afrika.

Hedefler:

H1. Hayatın her alanında tam cinsiyet eşitliği.

- Afrika kadınlarının rolünü artırmak, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın ve şiddetin her türüsünü ortadan kaldırmak.

H2. Etkinleştirilmiş ve güçlendirilmiş gençler ve çocuklar.

- Afrika gençleri için kendini gerçekleştirme, eğitime, sağlığa ve istihdama erişim fırsatları yaratmak; erken çocukluk gelişimini ve çocuk güvenliğini sağlamak.

Amaç 7: Güçlü, Birleşik, Dirençli ve Etkili Bir Küresel Oyuncu ve Partner Olarak Afrika.

Hedefler:

H1. Küresel işlerde major bir partner olarak Afrika ve barış içinde bir arada var olma.

- Afrika'nın küresel sistemdeki konumunu geliştirmek (BM Güvenlik Konseyi, finans kuruluşları, uzay çalışmaları gibi küresel müşterekler).

H2. Gelişimini finanse edebilmek için tam sorumluluk alan Afrika.

- Ortaklıkları geliştirmek ve kıtanın kendi kalkınmasını finanse edebilmesi, dış yardımlara bağımlılığının azaltılması için doğru stratejileri belirlemek.

b. Gündem 2063'n Bayrak Projeleri:

AfB, Gündem 2063 amaçları ve hedefleri doğrultusunda on beş adet bayrak proje belirlemiştir. Bu projeler, buldukları aşamalar ve aşılması gereken engeller;

(1) Entegre Hızlı Tren Ağı

Afrika başkentlerini, turizm bölgelerini demiryolu ağıyla ulaşılabilir kılmak, maliyetleri düşürmek ve üç özgürlüklerin (insan, mal ve hizmet dolaşımı) sağlanması için oluşturulan altyapı projesidir. Afrika Demiryolları Birliği'nin finansal ve teknik açıdan projenin tamamlanmasına yönelik üçüncü taraflarla sözleşme imzalama süreci başlamıştır. Mühendislik alışmaları için gereken fonun bulunamayışı ve proje yönetimi için nitelikli uzman eksikliği, projenin tamamlanması noktasında aşılması gereken engelleri oluşurmaktadır (Korkut, 2019: 19).

(2) Afrika Emtialar Stratejisinin Formülasyonu

Afrika, zengin doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen henüz sadece hammadde tedarikçisi konumundadır. Bu projeyle AfB, kıtayı dünyanın geri kalanı için hammadde tedarikçisi olduğu konumdan, en basit tabirle katma değeri yüksek ihracatçı konuma geçirmeyi planlamaktadır. Emtia rnlerinin çoğunu gıda ve kozmetik ürünleri oluşturmakla beraber, petrol, elmas, altın ve bakır gibi değerli madenler de Afrika lkelerinin ihraç ettiği ürünler arasındadır. Ancak özellikle petrol üzerinden yaptığı değerlendirmede Badejo, "petrol Afrika lkeleri için şans mı, lanet mi?" sorusunu sormaktadır (Badejo, 2008: 73). Nijerya'nın 1957 yılında petrol bulmasından sonra tarımı ve diğer sanayi sektörlerini bıraktığını ve gıda ithalatçısı konumuna düştüğünü vurgulayan Badejo, esasında zengin kaynakların iyi yönetilememesi halinde zarar verici bir unsura da dönüşme potansiyelini gözler önüne sermektedir.

(3) Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Alanı'nın (AfCFTA) Kurulması

Gündem 2063'n ve Afrika'da hedeflenen ekonomik entegrasyonun en önemli sa ayaklarından birini oluşturan AfCFTA, esasında Afrika Ekonomik Topluluğu'nu kuran 1991 Abuja Antlaşması zemininde ortaya çıkmıştır. Genel hatlarıyla gümrük birliğinin sağlanması, serbest ticaret bölgesinin oluşması gibi amaçlarla oluşturulan Abuja Antlaşması sonrasında, 30 Mayıs 2019 yılında

yürürlüğe giren Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Anlaşması'yla (AKSTA) AfB, ekonomik entegrasyon hedefine oldukça yaklaşmıştır. Antlaşmanın amaçları; kıtada dolaşan ürünlerin %90'ının gümrük tarifelerini düşürmek, serbest ticaret ve dolaşım alanını oluşturmak ve Afrika ülkelerini ve BET'leri tek çatı altında birleştirmektir. Bu antlaşmayla beraber Afrika, GSYH'si 2,5 trilyon dolar civarında olan ve 1,35 milyar tüketici ile yerkürenin en büyük serbest ticaret bölgesi haline gelecektir (Moussa, 2020: 40-42). 1 Ocak 2021 tarihi itibarıyla Afrika ülkeleri, AKSTA çatısı altında resmi olarak ticarete başlamıştır. 55 AfB ülkesi içerisinde Eritre hariç 54 ülke, AKSTA'yı imzalamıştır ve onaylayan ülke sayısı 34'tür (<https://www.bloomberght.com/afrikada-yeni-serbest-ticaret-duzeni-2271825>, 2021). Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle beraber Afrika Çalışma Konseyi Geçici Başkan Yardımcısı Dr. Ahmed Mansur, "yeni bir yıl ve yeni fırsatlar ortaya çıkıyor. Üreticiler, tüccarlar, çiftçiler, nakliyeciler, ihracatçılar, kadın iş dernekleri ve gençler olarak, işte bizim zamanımız. Oraya gidelim ve fırsatları yakalayalım. Afrika'yı tarım, üretim ve değer zincirlerini teşvik etme yoluyla besleme zamanı. Afrika'da dönüşümü ancak birleşik bir sesle gerçekleştirebiliriz." ifadesiyle AKSTA'nın önemine vurgu yapmıştır (AfCFTA, 2021).

Bölgesel düzeyde inceleyecek olursak, ortak pazar, parasal birlik, serbest dolaşım gibi ekonomik entegrasyonun ana unsurları, kıtanın tamamında veya bölgelerin hepsinde eş zamanlı olarak henüz görülme de çeşitli BET'lerde oluşturulmuştur. CEEAC parasal birlik kurmuşken, CEA ortak pazar oluşturmuştur. CEDEAO serbest dolaşım bölgesini ve gümrük birliğini kurmuş, COMESA serbest ticaret bölgesini oluşturmuştur. SADC ise kıtanın en entegre bölgesi haline gelmiştir (Moussa, 2020: 44). Dünya Bankası verilerine göre AKSTA, kıtanın çözülmesi gereken problemlerinden biri olan yoksulluğu büyük ölçüde minimize edebilecek potansiyele sahiptir. 2035 yılına kadar Afrika gelirleri %7 civarında, toplam ihracat hacmi ise %29 civarında artış gösterecektir (World Bank Group, 2020: 46). Üye ülkeler arasındaki ekonomik farklar, kıtanın altyapı sorunları ve güvenlik problemleri AKSTA'yı yavaşlatabilecek engeller arasındadır (Moussa, 2020: 46-47).

(4) Afrika Pasaportu ve Serbest Dolaşım

Afrika insanının kendi kıtasında serbestçe seyahat etmesi, çalışması ve yaşaması amaçlanmaktadır. 2063 yılına kadar gerçekleştirilmesi arzulanan projeye

ilişkin pasaport tasarımı ve retimiyile ilgili yönetmelik, şubat 2019'da AfB Pan-Afrika Meclisi tarafından onaylanmıştır. Kıtada var olan güvenlik problemleri nedeniyle süreç yavaş ilerlemektedir (Korkut, 2019: 24).

(5) 2020 İtibariyle Silahların Susturulması

2063 hedeflerine ulaşmak için Afrika; kıta içerisinde var olan güvenlik problemlerini (savaşlar, iç çatışmalar, cinsiyet temelli şiddet, soykırım) aşmak zorundadır. Bu gerçeğe vurgu yapan AfB, 2020 yılının teması olarak "Afrika'da Silahların Susturulması"nı belirlemiştir. Projenin uygulanabilirliği, APSA'nın başarılı olmasıyla doğrudan ilişkilidir.

(6) Büyük Inga Dam Projesi'nin Uygulanması

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin Inga şelaleleri üzerine yapılacak olan Inga Hidroelektrik Santrali, hem DKC'nin hem kıtanın geri kalanının elektrik arzını artıracaktır. AfB'nin geleneksel enerji kaynaklarından modern yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş arzusunun göstergelerinden biri olan Inga Dam, 43.200 MW kapasiteyle dünyanın en büyük hidroelektrik santrali tasarısıdır. Projenin hayata geçirilmesi için DKC, in ve İspanya menşei şirketlerle anlaşma sağlamıştır. Finansal kaynak eksikliği, projenin önündeki en büyük engel durumundadır. Zira projenin maliyetinin 18 milyar dolar civarında olacağı tahmin edilmektedir (Getachew, 2019).

(7) Afrika Hava Taşımacılığı Tek Pazarı'nın Kurulması

Kıtanın ekonomik entegrasyonu kapsamında ortak bir hava taşımacılığı pazarı oluşturulması hedeflenmektedir. AfB Yürütme Konseyi'nin 2018 tarihli zirvesiyle beraber Afrika Hava Taşımacılığı Tek Pazar'ı resmi olarak faaliyete geçmiştir. Mutabakat henüz sadece 29 ye ülke tarafından imzalanmıştır ve süreç yavaş ilerlemektedir (Korkut, 2019: 18).

(8) Yıllık Afrika Ekonomi Forumu'nun Kurulması

Afrika siyasi liderliğini, özel sektörü, akademiye vs STK'ları Afrika ekonomik dönüşümünün hızlandırılması için bir araya getiren çok paydaşlı bir toplantı projesidir. Forum, 2017 yılında Mauritius'ta açılmıştır (Korkut, 2019: 26).

(9) Afrika Finansal Kuruluşlarının Oluşturulması

Proje kapsamında Afrika Para Fonu'nun, Afrika Yatırım Bankası'nın ve Afrika Merkez Bankası'nın kuruluşu hedeflenmektedir.

(10) Pan-Afrika Dijital Ağı

Afrika'da dönüştürücü e-uygulamalara ve hizmetlere zemin hazırlayacak olan politika ve stratejilerin hayata geçirilmesi amaçlanmıştır. Uzmanlık ve teknik bilgi eğitimi projesidir. Afrika, nitelikli insan gücünü artırma hedefindedir. Bu doğrultuda Hindistan hükümeti ile yapılan iş birliği doğrultusunda, çeşitli kuruluşlardan uzaktan-eğitim ve uzaktan-tıbbi danışmanlık hizmeti alınmıştır. Projenin Hindistan ayağı, 2017 itibariyle sona ermiştir. Bu tarihten itibaren dijital altyapı merkezi Senegal'e taşınmıştır. Söz konusu proje kapsamında 2017 itibariyle 22.000 öğrenci akademik dereceler elde etmiş ve her yıl 770 uzaktan-tıbbi danışmanlık ve uzaktan-uzmanlık seansı düzenlenmiştir (Mishra, 2018).

(11) Afrika Uzay Stratejisi

AfB uzay çalışmalarının, Afrika için tarım ve afet yönetiminden bankacılık ve güvenliğe kadar her alanda kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Afrika'nın uzay teknolojisi ürünlerine erişiminin günümüzde bir lüks meselesi olmadığı ve uzay çalışmaları noktasında gerekli politikaların hayata geçirilmesi gerektiği, Gündem 2063 projesi dâhilinde belirtilmiştir. Üye ülkeler değerlendirildiğinde, Sahra Altı Afrika'da Gana, Nijerya, Ruanda, Etiyopya ve Güney Afrika ülkelerinin uzayda uydusu bulunmaktadır (Aktaş, 2019). Kıtasal uzay çalışmalarının önündeki engellerin başında finansal kaynakların yetersizliği gelmektedir.

(12) Afrika Sanal ve E-Üniversite

Dünyanın her yerinden öğrencinin 7/24 yararlanabilmesi için açık, uzaktan ve e-öğrenim kaynaklarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Afrika'da yükseköğretim ve sürekli eğitime erişimin artırılması için bilgi-iletişim teknolojileri tabanlı programların kullanılması amaçlanmaktadır. Sanal eğitimin uygulanışında nitelikli kadro ve ekipman eksikliği, proje önündeki en büyük engeldir (Korkut, 2019: 21).

(13) Siber Güvenlik

İletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, bilgiye ulaşımın kolaylaşmasıyla beraber uluslararası aktörler açısından değerlidir. Fakat aynı zamanda bilgiye kolay erişim kurumların, devletlerin, hatta bireylerin siber saldırılar aracılığıyla uluslararası aktörler için tehdit olma potansiyelini de beraberinde getirmektedir. Afrika, veri güvenliği ve dijital altyapı bağlamında siber suçların odağı konumundadır. Bu doğrultuda AfB, 27 Haziran 2014 tarihli Siber Güvenlik ve Kişisel Verilerin Korunması Üzerine AfB Sözleşmesi'ni benimsemiştir. Sözleşmeyi henüz sadece on dört üye ülke imzalamış ve sekiz üye ülke onaylamıştır.⁵

(14) Büyük Afrika Müzesi

Afrika'nın devasa, dinamik ve farklı kültürü ve bu kültürel mirasın sanat, müzik, dil ve bilim gibi alanlarda yarattığı etkileriyle ilgili farkındalık yaratmak amacıyla tasarlanan projenin 2023 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Müze için Cezayir'de yer tespiti yapılmış ve mimari tasarım uzmanlarca neticelendirilmiştir. Müzenin inşası için yaklaşık 57 milyon dolarlık bir maliyet öngörülmektedir ve projenin finansal boyutu aşılması gereken bir engeldir (Korkut, 2019: 22).

(15) Afrika Ansiklopedisi (Encyclopaedia Africana)

Afrika'nın otantik tarihiyle ilgili otoriter bir kaynak oluşturmak amaçlanmıştır. Proje merkezi Gana'nın başkenti Akra'da bulunmaktadır ve çalışmalar devam etmektedir.

c. İlk 10 Yıllık Uygulama Planı'nın Göstergeleri⁶

TASAM'ın AfB Komisyonu, AfB Kalkınma Ajansı (AUDA) ve AfB politika geliştirme birimlerinin BET'lerle birlikte iki yılda bir hazırladıkları ilerleme raporlarının, 2019 hedefleri çerçevesinde birleştirilmesiyle oluşturduğu rapora göre,

⁵ Sözleşme için bkz. url: https://au.int/sites/default/files/treaties/29560-treaty-0048_-_african_union_convention_on_cyber_security_and_personal_data_protection_e.pdf [Erişim Tarihi: 16.01.2021].

⁶ Raporun tamamı için bkz. Korkut, M (2020), Afrika Gündem 2063 Birinci Kıtasal Performans Raporu, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi* url: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/53609/afrika_gundem_2063_birinci_kitasal_performans_raporu [Erişim Tarihi: 13.01.2021].

Gündem 2063'ün ilk amacı olan “Kapsayıcı Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınma Temelli Müreffeh Bir Afrika” bağlamında %29'luk bir performans sergilenmiştir. Genel olarak zayıf bir performans gösterilmiş olsa da, söz konusu amacın ilk hedefi olan “yüksek yaşam standardı, yaşam kalitesi ve herkes için refah” başlığı altında %56'lık bir oran yakalanmıştır. Gündem 2063'ün ikinci amacı “Pan-Afrikani İdealleri ve Afrika Rönesansı Vizyonu Temelli Entegre ve Siyasi Olarak Birleşmiş Bir Kıta” bağlamında %44'lük bir oran yakalanmıştır. Nispeten iyi bir performans sergilenen bu alanda AKSTA'nın yürürlüğe girmiş olması oldukça etkili olmuştur. Üçüncü amaç olan “İyi Yönetişimin, Demokrasinin, İnsan Haklarına Saygının, Adaletin ve Hukukun Üstünlüğünün Afrika'sı” başlığı altında %16 gibi oldukça düşük bir performans sergilenmiştir. Düşük basın özgürlüğü ve yüksek yolsuzluk düzeyleri, kötü performansın başlıca nedenlerini oluşturmaktadır. Dördüncü amaç olan “Barışçıl ve Güvenli Bir Afrika” bağlamında %48 gibi başarılı bir oran yakalanmıştır. APSA'nın başarılı bir şekilde işlediğinin göstergesi olan bu sonuç, 2063 hedefleri açısından umut vericidir. Gündem 2063'ün beşinci amacı olan “Güçlü Bir Kültürel Kimlik, Ortak Miras, Paylaşılan Değerler ve Etikler ile Afrika” başlığında %12 gibi oldukça düşük bir oran elde edilmiştir. Afrika ilk ve ortaokul müfredatının yerel kültür, değerler ve dillere olan zayıf entegrasyonu, beşinci amacın beklentilerine cevap vermemektedir. Altıncı amaç, “Afrika Halkına; Özellikle Kadın ve Gençliğinin Potansiyeline Dayanan ve Çocuklarına Önem Veren, Gelişimi İnsan Odaklı Bir Afrika”, başlığı altında elde edilen oran %38'dir. Görece iyi bir performans sergilenmiştir. Yedinci ve son amaç olan “Güçlü, Birleşik, Dirençli ve Etkili Bir Küresel Oyuncu ve Partner Olarak Afrika”da %26 gibi göreceli olarak düşük bir oran elde edilmiştir. Söz konusu değerlendirmeler kıtasal ölçek verilerini yansıtmaktadır. Bölgesel olarak değerlendirildiğinde en iyi performansı Doğu Afrika gerçekleştirirken, en düşük performanslar Güney ve Orta Afrika bölgelerinden gelmiştir (Korkut, 2019: 2-3, 11).

Sonuç

Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda altın çağını yaşayan kolonyalizm, Afrika kıtasına kapanması zor yaralar açmış, kıtada günümüzde dahi devam eden temel sorunların kaynağı olmuştur. Kolonyal güçler, Sanayi Devrimi ile birlikte ihtiyaç duydukları hammaddeyi, kıtanın zengin doğal kaynaklarını sömürerek elde ederken kıta insanından da faydalanmış, kıta insanının kültürel köklerini özellikle ‘din’ ve ‘dil’ araçlarıyla (Demir, 2011:129) yozlaştırırken, nitelikli insan gücünün

yetişmesini sağlayacak zemini oluşturmamıştır. Kıtada kazanılan bağımsızlıklar sonrasında yaşanan yönetişim sorunlarına büyük ölçüde yansıyan nitelikli insan gücünün eksikliği, başta doğal kaynakların katma değerü yüksek, işlenmiş ihraç ürünlerine dönüştürülmesinde olmak üzere uzmanlık gerektiren alanlarda Afrika ülkelerini büyük ölçüde dışa bağlı halde bırakmıştır. ‘Aşağı’ ırklara ‘medeniyet’ götürme amacıyla hareket ettiklerini vurgulayan kolonyal güçler, kendi uluslarının sosyo-ekonomik kalkınmalarına sömürü yöntemleri sayesinde muazzam katkılar sağlarken, sömürgeleştirilmiş bölgelerde büyük ölçüde yapay sınırlar, çatışmalar, soykırımlar, savaş suçları ve benzeri sorunlar bırakmışlardır. Fakat her ne kadar kıtaya özellikle 21. yüzyıla kadar Afro-pesimizm⁷ hakim olsa da, Afrika Birliği'nin attığı olumlu adımlar, Afrikalı liderlerin bütünleşme yolunda çoğu zaman gösterdikleri siyasi kararlılık, Gündem 2063 gibi fazlasıyla iddialı olan AfB vizyonu ve APSA'nın her geçen gün daha da gelişmesi, Afro-optimist⁸ bakış açısına olanak sağlamaktadır. Genel hatlarıyla değerlendirecek olursak, Gündem 2063'ün en kilit projeleri Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Anlaşması ve Silahların Susturulması'dır. Birbirlerinin gerçekteleşmesine oldukça bağımlı olan bu iki temel amaç, Gündem 2063'ün ve AfB hedeflerinin, bir başka deyişle AfB'nin arzuladığı güç merkezi olma hedefinin gerçekteleşmesi noktasında oldukça kritiktir. Özellikle AKSTA'nın yürürlüğe girmesi ve bu antlaşma doğrultusunda Dünya Bankası raporlarının geleceğe yönelik olumlu öngörülerü ile APSA'nın sistematiğinin ve AfB Güvenlik Konseyi'nin hareket kabiliyetinin kağıt üzerinde yüksek potansiyel vaad ederken, sahada da her geçen gün gelişiyor olması, Afro-optimist bakış açısını desteklemektedir. TASAM'ın ilerleme raporu verileri⁹ incelenecek olursa, rakamların bazı alanlarda beklenen seviyenin uzağında olduğu görülmekle beraber, genel olarak İlk 10 Yıllık Eylem Planı'nın gözle görüldür ilerlemeler kaydettiği değerlendirmesini yapabiliriz. Sahip olduğu genç nüfusu, doğal kaynakları, 21.

⁷ Detaylar için bkz.: Moussa Hissein Moussa, “Afrika'nın Ekonomik Bütünleşmesine Giden Yol: Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Antlaşması”, *AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, C.2, S.2, (2020): 47, Afro-pesimizm; “Afrika açısından sadece olumsuz tarafları ele alan tutum”.

⁸ a.g.e, Afro-optimizm; “Afrika açısından olumlu tarafları dikkate alan tutum”.

⁹ Raporun tamamı için bkz. Korkut, M (2020), Afrika Gündem 2063 Birinci Kıtasal Performans Raporu, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi* url: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/53609/afrika_gundem_2063_birinci_kitasal_performans_raporu [Erişim Tarihi: 13.01.2021].

yüzyılda gösterdiği değişim ve gelişim (Şahin, 2020: 877), bunun yanında BM ve AB gibi aktörlerle kurabildiği iş birliği zemini ve çalışmanın bulguları neticesinde Afrika kıtasının, AfB ve Gündem 2063 önderliğinde küresel sistemde dışa bağımlılığının azalacağı ve uluslararası sistemde rolünün büyük ölçüde artacağı analizi yapılabilir. Gündem 2063'ün tamamlanması önünde hala onlarca yıllık bir süreç bulunmaktadır, ancak Gündem 2063 amaçlarının gerçekleştirilmesi yönünde Afrika ülkelerinin atacakları adımlar ve gösterecekleri kararlılık, kıtanın genellikle sadece kolonyal geçmişiyle hatırlandığı gerçeğini ortadan kaldıracak, 'Afrika sorunlarına Afrika çözümleri'ni ulaşılabilir kılacaktır.

Extended Summary

Introduction

The subject of this article is "Agenda 2063", future projection of the African Union which is an unique international organization because of its ideological, historical and colonial background, with Postcolonialism as a theoretical framework. In this regard, an explanation of the African Union with its background, structure, bodies, and evaluation of Agenda 2063 with its obstacles to overcome, aspirations, goals and flagship projects and the First Ten-Year Implementation Plan are aimed. Owing to various reasons, especially the ones which are colonialism period based, Africa has to deal with many problems from security to climate changes. On the other hand, the continent is becoming more important in global system through its potential of youth population and natural resources. The Agenda 2063 vision, a 50-year plan declared by the African Union in 2013, is a highly inclusive future projection. Thus, the hypothesis of this article is that the vision of "Agenda 2063" will increase the role of the African Union in the international system. This study, in which we use qualitative research methods, and conduct literature review, is notable because it offers a nutrient resource pool for further readings not only about African history, but also about the perspectives of the African actors and a comprehensive study of the African Union and Agenda 2063. The theoretical framework of this study, Postcolonialism, though conceptually emphasizing the post-colonial period, has been mainly built on the basis of the criticism of the colonial period.

Pathway to the African Union

Pan-Africanism, dating back to the colonial times, is the ideological ground of the African Unity. With the decolonization process, new independent African

countries established the predecessor of the present-day African Union, the African Union Organization (the AUO), in 1963. However, due to various reasons such as colonialism' legacy, the Cold War effects on the continent, and militarist African regimes, the African Union Organization did not succeed enough. In need for more effective unity, African leaders agreed on a new organization in 1999, Sirte Summit. The African Union entered into force in 2002, Durban Summit.

The failure of the AUO's security mechanism and the UN's peacekeeping operations to stabilize the continent and prevent millions of people from losing their lives required the AU to adopt a new security mechanism. In 2002, African leaders formed the African Peace and Security Architecture (APSA) simultaneously with the AU Peace and Security Council. This was the transition from reactive security mechanism to proactive one. There are five bodies in APSA: as a decision maker body, Peace and Security Council, Panel of the Wise which is responsible for soft power of mechanism, Continental Early Warning System created for the pre-detection and prevention of conflicts, Peace Fund for mobilizing resources on behalf of peace operations, and African Standby Force which is armed unit of APSA. Except those, Regional Economic Communities are highly functional for APSA as well. Although this mechanism is gaining experience gradually and has significant potential, financial inadequacies push the Union to cooperation with other international organizations such as the UN and the EU. On the way of 2063, security problems must be minimized and APSA could be the key.

Agenda 2063

Agenda 2063 has seven aspirations, twenty goals, and fifteen flagship projects which include a range of field from security to outer space. There are two highly determinant projects which are 'Silencing the Guns by 2020' and 'Establishment of the African Continental Free-trade Area (AfCFTA)'. The first one depends on APSA's development and accomplishment which promises potential. On the other hand, AfCFTA has been active since January 1. 2021 meaning that it will become the world's largest free trade zone with a GDP of around 2.5 trillion dollars and 1.35 billion consumers. According to TASAM's (Turkish Asian Center for Strategic Studies) report, First Ten-Year Implementation Plan has showed development in some fields so far. However, low scores in some areas such as free media, good governance and democracy indicate a need for more improvement.

Conclusion

Agenda 2063 still has a forty-year time frame. In the light of indicators, Agenda 2063's projection and our findings, it can be concluded that the African Union can achieve its goal of becoming a powerhouse in the global system. The continent is still remembered for its colonial past, yet Agenda 2063 could change the Afro-pessimist perspective to the Afro-optimist one.

Kaynakça

Kitaplar

- Addaney, M. (2018). The African Union's Agenda 2063: Education and Its Realization. W. E. A.C. Onuora-Oguno içinde, *Education Law, Strategic Policy and Sustainable Development in Africa: Agenda 2063* (s. 181-197). Cham: Palgrave Mcmillan.
- Addaney, M., Jegede, A. O. (2020). *Human Rights and The Environment Under African Union Law*. Cham: Palgrave Mcmillan.
- Adi, H., Sherwood, M. (2003). *Pan-African History*. New York: Routlage.
- Badejo, D. L. (2008). *The African Union*. New York: Chelsea House Publishers.
- Badmus, I. A. (2015). *The African Union's Role in Peacekeeping: Building on Lessons Learned from Security Operations*. New York: Palgrave McMillan.
- Fanon, F. (2020). *Siyah Deri Beyaz Maskeler*. (O. Türkay, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Haley, A. (1973). *The Autobiography of Malcolm X*. New York: The Ballantine Publishing Group.
- Makinda, S. M., Okumu, F. W. (2008). *The African Union*. New York: Routledge.
- Murray, R. (2004). *Human Rights In Africa*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nandy, A. (1980). *The Intimate Enemy: Loss and Recovery of Self Under Colonialism*. New Delhi: Oxford University Press.
- Nkrumah, K. (1961). *I Speak of Freedom*. Londra: William Heinemann.

Pirozzi, N. (2009). *EU Support to African Security Architecture: Funding and Training Components*. Paris: European Union Institute for Security Studies.

Rumelili, B. (2016). Batı Merkezilik ve Postkolonyalizm. E. Balta içinde, *Küresel Siyasete Giriş*. İstanbul, Türkiye: İletişim Yayınları.

Said, E. (1982). *Oryantalizm*. (ev. N. Özel) İstanbul: Pınar Yayınevi.

Makaleler

Demir, A. (2011). Sömürge Devletlerinin Kullandığı Sömürgecilik Araç ve Metotları Vaka Analizi: Belçika Krallığı'nın Kongo'daki Sömürge Dönemi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* , 7(14), 117-141.

İpek, C. D. (2012). Afrika Birliği Örgütü ve Kıtada İşbirliği Arayışları. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum - Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 1(3), 111-130.

Karagl, S., Arslan, İ. (2014). Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10(19), 1-98.

Korkut, M. (2019). *Afrika Gündem 2063 Birinci Kıtasal Performans Raporu*. İstanbul: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Moussa, M. H. (2020). Afrika'nın Ekonomik Bütünleşmesine Giden Yol: Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Antlaşması. *AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 2(2), 37-50.

Mutman, M. (2010). Post-Kolonyalizm: l Bir Disiplinin Hatıra Defteri. *Toplumbilim*, No. 25, 117-126.

şafak, Z. (2014). An Outlook on Postcolonialism Through the Ethos of Orientalism by Edward Said. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 355-367.

şahin, G. (2020). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Kapsamında Somali ve Afrika Boynuzu'nun Güvenliği; Aktörler, Tehditler ve Riskler. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(36), 873-914.

Terzi, M., Yenal, S. (2019). İnsan Haklarının Afrika'da Hukuki Korunma Sistemi Üzerine Bir İnceleme (Bölgesel Karşılaştırmalar ve Ortadoğu Üzerine Bazı Öneriler). *Avrasya Etüdlere*, No. 55, 47-82.

Vorrath, J. (2012). Imbalances in the African Peace and Security Architecture: The Current Approach to Capacity-building Needs to Be Challenged. *SWP Comments* (29).

Weissman, S. R. (2014). What Really Happened in Congo: The CIA, the Murder of Lumumba, and the Rise of Mobutu. *Foreign Affairs*, 93(4), 14-24.

E-kitaplar

World Bank Group. (2020). *The African Continental Free Trade Area: Economic and Distributional Effects*. Washington: World Bank Publications.

Elektronik Kaynaklar

About African Union. Ocak 2, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/overview> adresinden alınmıştır.

AfCFTA. Ocak 14, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/pressreleases/20210104/african-business-council-applauds-start-trading-basis-afcfta> adresinden alınmıştır.

African Union Convention on Cyber Security and Personal Data Protection. Ocak 16, 2021 tarihinde the African Union: <https://au.int/sites/default/files/treaties/29560-s1-AFRICAN%20UNION%20CONVENTION%20ON%20CYBER%20SECURITY%20AND%20PERSONAL%20DATA%20PROTECTION.pdf> adresinden alınmıştır.

Agenda 2063: The Africa We Want. Aralık 27, 2020 tarihinde African Union: <https://au.int/en/agenda2063/overview> adresinden alınmıştır.

Aktaş, T. (2019). *Etiyopya Uzaya İlk Uydusunu Gönderecek*. Ocak 16, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etiopya-uzaya-ilk-uydusunu-gonderecek-/1661028> adresinden alınmıştır.

AU Foundation. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/auf> adresinden alınmıştır.

- Bloomberg HT. (2021). *Afrika'da Yeni Serbest Ticaret Düzeni*. Ocak 15, 2021 tarihinde bloomberght: <https://www.bloomberght.com/afrikada-yeni-serbest-ticaret-duzeni-2271825> adresinden alınmıştır.
- Clinton, H. R. (2011). *Remarks at African Union*. Ocak 15, 2021 tarihinde U.S Department of State: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/06/166028.htm> adresinden alınmıştır.
- Economic, Social & Cultural Council (ECOSOCC)*. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/about/ecosocc> adresinden alınmıştır.
- Financial Institutions*. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/financial-institutions> adresinden alınmıştır.
- Flagship Projects of Agenda 2063*. Aralık 27, 2020 tarihinde African Union: <https://au.int/en/agenda2063/flagship-projects> adresinden alınmıştır.
- Getachew, A. (2019). *Mega Hydropower Project Still to be Launched in Congo*. Ocak 15, 2021 tarihinde Anadolu Ağansı: <https://www.aa.com.tr/en/africa/mega-hydropower-project-still-to-be-launched-in-congo/1387348> adresinden alınmıştır.
- Judicial, Human Rights & Legal Organs*. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/legal-organs> adresinden alınmıştır.
- Mishra, A. (2018). *Pan Africa e-network: India's Africa Outreach*. Ocak 16, 2021 tarihinde Observer Researcher Foundation: <https://www.orfonline.org/expert-speak/pan-africa-e-network-indias-africa-outreach/> adresinden alınmıştır.
- NEPAD / AU Development Agency*. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/nepad> adresinden alınmıştır.
- Our Aspirations for the Africa We Want*. Aralık 27, 2020 tarihinde African Union: <https://au.int/en/agenda2063/aspirations> adresinden alınmıştır.
- Panel of the Wise (PoW)*. Ocak 17, 2021 tarihinde: <https://www.peaceau.org/en/page/29-panel-of-the-wise-pow> adresinden alınmıştır.

Regional Economic Communities. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/recs> adresinden alınmıştır.

Specialised Agencies & Institutions. Ocak 7, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/specialised-agencies-institutions> adresinden alınmıştır.

Specialised Technical Committees. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/stc> adresinden alınmıştır.

The African Peer Review Mechanism. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/aprm> adresinden alınmıştır.

The Assembly. Ocak 2, 2021 tarihinde <https://au.int/en/assembly> adresinden alınmıştır.

The AU Commission. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/commission> adresinden alınmıştır.

The Executive Council. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/executivecouncil> adresinden alınmıştır.

The First-Ten Year Implementation Plan. Ocak 2, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/agenda2063/ftyip> adresinden alınmıştır.

The Pan-African Parliament. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/pap> adresinden alınmıştır.

The Peace & Security Council. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/psc> adresinden alınmıştır.

The Permanent Representatives Committee. Ocak 5, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/prc> adresinden alınmıştır.

Treaties on Peace & Security. Ocak 7, 2021 tarihinde African Union: <https://au.int/en/treaties/1158> adresinden alınmıştır.